

BOFIT Online
2009 No. 9

Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen, Mikael Mattlin,
Aaron Mehrotra, Jenni Pääkkönen ja Jouko Rautava

Katsaus Kiinan talouteen – BOFIT tietosku 2009

EUROJÄRJESTELMÄ
EUROSYSTEMET

Suomen Pankki, BOFIT
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

BOFIT Online
Päätoimittaja Jouko Rautava

BOFIT Online 9/2009

Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen, Mikael Mattlin, Aaron Mehrotra, Jenni Pääkkönen ja
Jouko Rautava: Katsaus Kiinan talouteen – BOFIT tietoisuus 2009

25.11.2009
ISSN 1456-811X (online)

Suomen Pankki
BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

PL 160
00101 Helsinki
Puh: 010 831 2268
Fax: 010 831 2294
bofit@bof.fi

www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Sisällys

BOFIT Kiina-tietoisken avaus	3
Antti Suvanto, osastopäällikkö, Suomen Pankki	
Taloukasvu jatkuu vahvana - elvytyspolitiikalla kuitenkin riskinsä	4
Jouko Rautava, ekonomisti, BOFIT	
Ulkomaankauppa toipumassa kriisistä.....	9
Juuso Kaaresvirta, ekonomisti, BOFIT	
Kiina vahvistaa juanin kansainvälistä roolia.....	14
Aaron Mehrotra, ekonomisti, BOFIT	
Mitä kuuluu Kiinan valtionyhtiöiden reformeille?	19
Mikael Mattlin, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto	
Kiinan joustavat työmarkkinat – työmarkkinoiden kehitysnäkymiä	24
Jenni Pääkkönen, ekonomisti, BOFIT	
Kiinan pitkän aikavälin kasvupotentiaali	29
Iikka Korhonen, tutkimuspäällikkö, BOFIT	

Antti Suvanto

BOFIT Kiina-tietoiskun avaus

Hyvät naiset ja herrat

Tämä on toinen BOFITin järjestämä Kiina-tietoisku. Formaatti on sama, jota BOFIT on menestyksellisesti toteuttanut jo vuosien ajan järjestäessään Venäjä-tietoiskuja.

Tietoisku pitää sisällään kuusi lyhyttä esitystä eri teemoista. Esiintyjinä ovat BOFITin ekonomistit ja näiden lisäksi yliopistonlehtori Mikael Mattlin Helsingin yliopistosta.

Kun aikanaan aloin perehtymään maailmantalouden ja kansainvälisen talouspolitiikan kysymyksiin keskustelu keskittyi kolmen maan ympärille. Nämä olivat Yhdysvallat, Japani ja Saksan liittotasavalta. Tämä kolmikko (G3) muodosti maailmantalouden ja kansainvälisen talouspolitiikan kovan ytimen. Nämä maat keskustelivat talouspolitiikan koordinoinnista, vetovastuun vaihtamisesta ja vapaaehtoisista vienninrajoituksista. Nämä maat junailivat Plazan ja Louvren sopimukset yhteisistä valuuttakurssipoliittisista linjauksista. Muitakin maita oli mukana, mutta niiden rooli oli seuraajan, ei vetäjän rooli. Tuolloista suurvaltaa Neuvostoliittoa ei näissä keskusteluissa mainittu, Kiinasta puhumattakaan.

Kun tänään puhutaan maailmantalouden näkymistä tai kansainvälisestä talouspolitiikasta, puhutaan neljästä talousalueesta. Ne ovat Yhdysvallat, euroalue, Japani ja muu Aasia. Muu Aasia tarkoittaa usein pelkkää Kiinaa, joskus Kiinaa ja Intiaa yhdessä.

Variaatiot vaihtelevat. Joskus puhutaan myös maaryhmästä G2. Sillä tarkoitetaan Kiinan ja Yhdysvaltain välille syntyneitä keskinäistä riippuvuutta. Tätä riippuvuutta kuvaa termi "globaalinen epätasapaino". Yhdysvaltojen velkavetoinen talous on tarvinnut Kiinan ylijäämiä omien alijäämiensä rahoittamiseen.

Yhä useammin puhutaan maaryhmästä G20. Siinä ovat mukana suuret kehittyneet maat (G7) sekä suuret kehittyvät taloudet, niiden mukana Kiina ja Venäjä. Tämä uusi epävirallinen foorumi on saanut keskeisen aseman kansainvälisen talouspolitiikan linjaamisessa.

Nämä esimerkit kuvaavat maailman muuttumista, maailmantalouden painopisteen muuttumista. Se merkitsee sitä, että Kiinan taloudellinen kehitys ei kiinnosta meitä enää pelkästään siitä näkökulmasta, millaisia näkymiä maan nopea kasvu tarjoaa suomalaisille yrityksille viejinä ja investoijina. Kiinan taloudellinen kehitys kiinnostaa meitä kaikkia, jotka yritämme seurata ja ennustaa maailmantalouden kehitystä.

Kiinan taloudellinen ja poliittinen kehitys kiinnostaa meitä myös laajemmasta näkökulmasta. Kiinalla on ja tulee jatkossa olemaan entistä suurempi rooli kansainvälisessä talouspoliittisessa yhteistyössä ja koordinaatiossa. Kun puhutaan kansainvälisestä talouspoliittisesta koordinaatiosta, puhutaan aina samalla myös kansallisista intresseistä. Koordinaatio on helppoa, jos se tukee osapuolten kansallisia intressejä. Se on vaikeaa, ellei mahdotonta, jos intressit eroavat.

Tästä syystä seurannan ja tutkimuksen agenda on paljon laajempi kuin pelkästään Kiinan taloudellinen kehitys. On selvää, että BOFIT ei yksinään pysty kattamaan kaikkia kiinnostavia alueita. Uskomme, että olemme erittäin hyviä Kiinan talouden asiantuntijoita. Tätä osaamista haluamme jakaa muille. Mutta tarvitsemme myös kumppaneita, jotka auttavat meitä paremmin ymmärtämään sitä, millainen maa Kiina on yritysten toimintaympäristönä. Tarvitsemme myös kumppaneita, jotka auttavat meitä paremmin arvioimaan Kiinan kasvavaa taloudellista ja poliittista merkitystä maailmantalouden rakenteiden muovaajana.

Toivotan teille antoisaa aamupäivää. Samalla toivotan teidät tervetulleeksi seuraavaan tietoisuun, joka järjestetään ensi vuonna.

Jouko Rautava

Taloukasvu jatkuu vahvana - elvytyspolitiikalla kuitenkin riskinsä

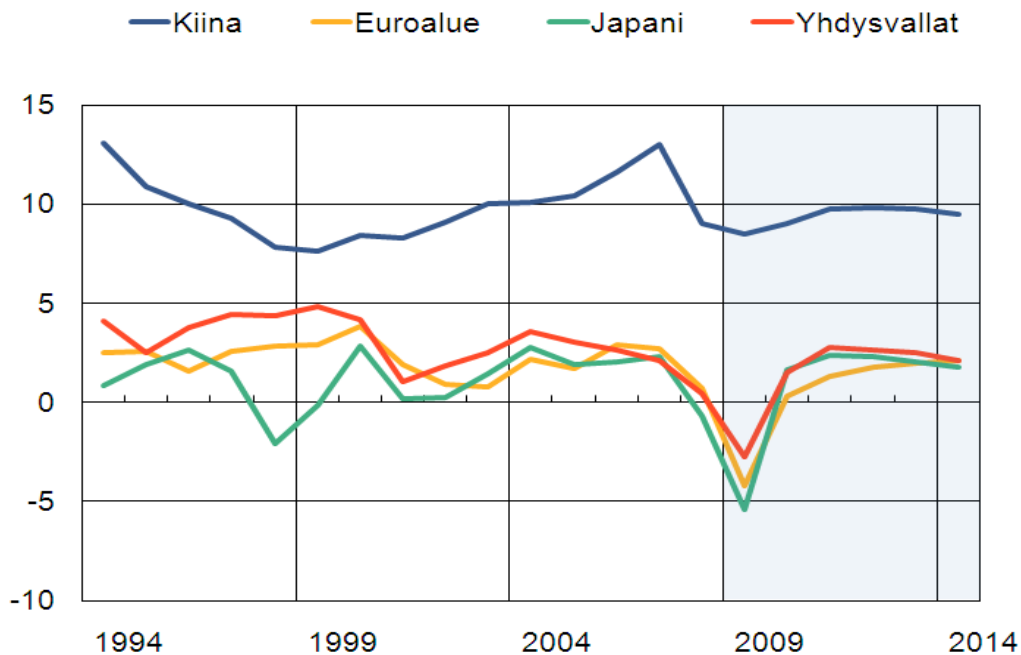
Maailmanlaajuisen finanssikriisin puhjettua vuoden 2008 syksyllä varmistui, että seuraavasta vuodesta tulee vaikea myös Kiinassa. Loppusyksyllä 2009 on jo selvää, että Kiina selviytyi kriisivuodesta hyvin ja hallituksen tavoittelema 8 prosentin taloukasvu tullaan saavuttamaan. Hyvä tulos on saavutettu varsin poikkeuksellisin toimin, jotka itsessään ovat luoneet uusia ongelmia. Tässä katsauksessa keskitytään Kiinan viimeaikaiseen talouskehitykseen tuotanto- ja kysyntäindikaattoreiden valossa, tarkastellaan talouden rakennemuutosta ja pohditaan talouspolitiikan ongelmia nykytilanteessa.

Kiina omassa kastissaan

Kiinan talouskehitys on kuluvana vuonna ollut omaa luokkaansa (kuvio 1). Kun Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ennakoii muiden keskeisten talousalueiden kokonaistuotannon laskevan vuonna 2009 noin 2–5 % ja elpymisen etenkin euroalueella olevan hidasta vielä vuosina 2010–2011, Kiinassa taloukasvun uskotaan olevan 9–10 prosentin luokkaa seuraavat viisi vuotta.

Kriisillä voi kuitenkin olla pysyvämpikin vaikutus Kiinan talouteen. Maailmanpankki onkin valuuttarahastoa hieman varovaisempi, sillä se arvioi tuoreessa katsauksessaan Kiinan potentiaalisen kasvun (trendikasvun) jäävän seuraavien viiden vuoden aikana vientimarkkinoiden heikon kehityksen vuoksi pari prosenttiyksikköä aikaisempaa pienemmäksi. Maailmanpankki arvioi Kiinan yltävän tulevina vuosina keskimäärin noin 8 prosentin kasvuun.

Kuvio 1. Kokonaistuotannon kasvu keskeisillä talousalueilla, % - IMF:n arvio vuosille 2009–2014

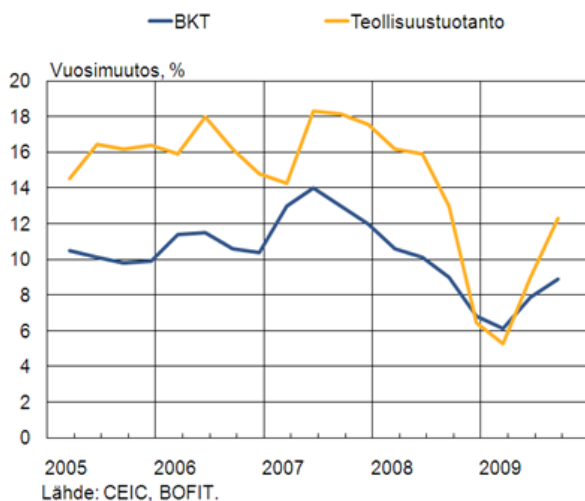
Lähde: IMF, WEO

Talous kasvaa vahvasti, tilastot heikkoja

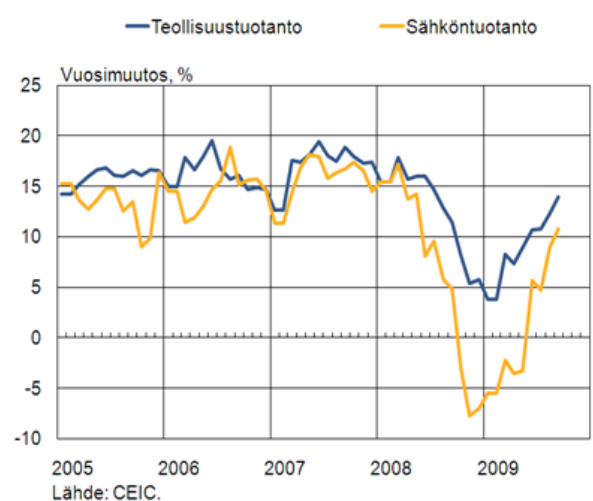
Viennin romahtamisen seurauksena talouskriisi iski Kiinan teollisuuteen voimakkaasti vuoden 2008 lopulla ja alkuvuonna 2009. Koska teollisuus vastaa lähes puolta Kiinan kokonaistuotannosta, teollisuuden ongelmat heijastuivat suoraan BKT:n hidastumisena (kuvio 2). Tehdasteollisuuden vaikeuksista kertoo myös samaan aikaan osunut sähköntuotannon lasku. Vastaavasti talouden elpyminen myöhemmin vuonna 2009 näkyy selvästi näissä indikaattoreissa. Koska BKT kuitenkin hidastui selvästi teollisuustuotantoa vähemmän, kotimaisen palvelusektorin on täytynyt paikata tavaratuotannon kasvun hidastumista.

Kuvio 2. Kiinan tuotantoindikaattoreita

BKT ja teollisuustuotanto, muutos %

Teollisuus ja sähköntuotanto, muutos %

Kysyntäpuolella viennin romahtamista ovat paikanneet investoinnit ja kulutuskysyntä, joita molempia on tuettu massiivisen raha- ja finanssipoliittisen elvytyksen avulla (kuvio 3). Kiinteiden investointien kasvun raju kiihtyminen selittyy puhtaasti elvytyspakettiin sisältyvillä julkisilla investoinneilla, jotka sisältävät erityisesti infrastruktuurirakentamista (tiet, rautatiet, metrot, lentokentät). Näiden nopea käynnistäminen oli mahdollista, koska aikaisempina talouden ylikuumentumisen vuosina suuri määrä hankkeita oli pantu jäihin, joten nyt niitä koskevat suunnitelmat olivat valmiina. Myös kulutuskysynnän kasvu vähittäiskaupalla mitattuna on ollut vahvaa ja sitäkin on tuettu julkisin varoin. Autokauppa on hyvä esimerkki kotitalouksien kasvaneesta ostovoimasta, sillä vuonna 2009 Kiina nousi Yhdysvaltojen ohi suurimpana henkilöautojen markkinana miljoonan auton kuukausimyyntillä.

Viimeaikaisen kehityksen seurauksena Kiinan kysynnän rakenne on kuluvana vuonna hyvin poikkeuksellinen. Viennin määrän tuonnin määrää suuremman romahtamisen seurauksena viennin ylijäämän (nettoviennin) vaikutus BKT:n kasvuun on vuonna 2009 selvästi negatiivinen. Aikaisemmin nettoviennin kontribuutio on ollut positiivinen eikä se kääntynyt negatiiviseksi edes Aasian kriisin yhteydessä 1990-luvun lopulla. Samalla etenkin investointien merkitys talouskasvulle korostuu.

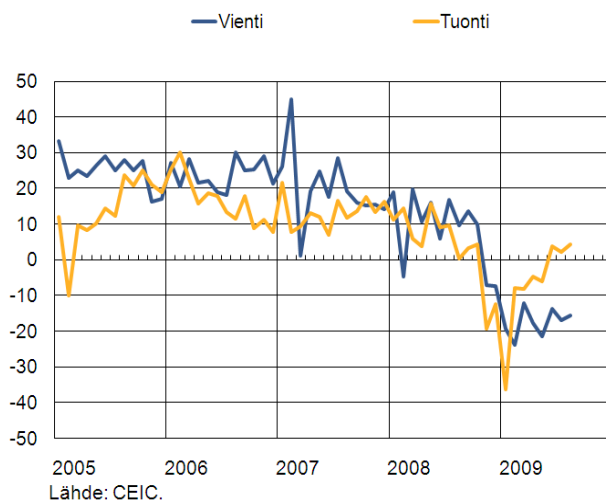
Kiinan tilastot antavat kehityksestä siis vaikuttavan kuvan, mutta tilastoihin liittyy merkittäviä ongelmia ja niiden luotettavuudesta käydäänkin kiinnostavaa keskustelua. Oheisiin tuotantopuolen tilastoihin (kuvio 2) liittyen on ihmetelty ensinnäkin sitä, voiko kokonaistuotannon kasvun

suhteellisen lievä hidastuminen vastata teollisuustuotannon paljon jyrkempää hidastumista etenkin, kun teollisuustuotannon kasvu on viime vuosina ollut tyypillisesti huomattavasti BKT:n kasvua nopeampaa. Vaikka palvelujen kasvu voi selittää kokonaistuotannon suhteellisen lievän hidastumisen, asian todentaminen on kunnollisten BKT:n neljännesvuositilastojen puuttumisen takia vaikeaa. Vastaavasti ihmetystä on herättänyt se, että teollisuustuotannon kasvu näyttää jatkuneen, vaikka sähköntuotanto on kuukausikaupalla laskenut. Tässä osaselitys voi piillä teollisuuden rakenteessa (alumiinin ja muun sähköä runsaasti käyttävän tuotannon vaihtelut), mutta asian varmentaminen on hankalaa.

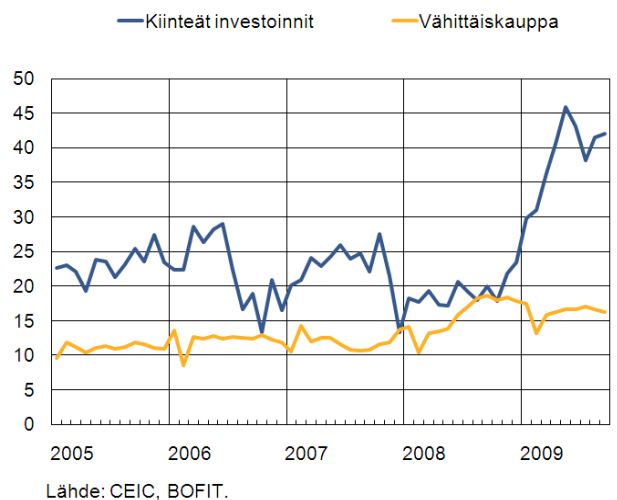
Monien keskeisten tilastojen puuttuminen ja muut tilasto-ongelmat eivät kuitenkaan kumoa sitä, että Kiinan on selviytynyt kriisivuodesta mallikkaasti ja talous on tällä hetkellä vahvassa kasvussa. Talouspolitiikan kannalta tilanne on kuitenkin kaikkea muuta kuin helppo.

Kuvio 3. Kiinan kysyntäindikaattoreita

Ulkomaankauppa, määrän muutos %

Investoinnit ja kulutus, määrän muutos %

Talouspolitiikassa vaikeita valintoja

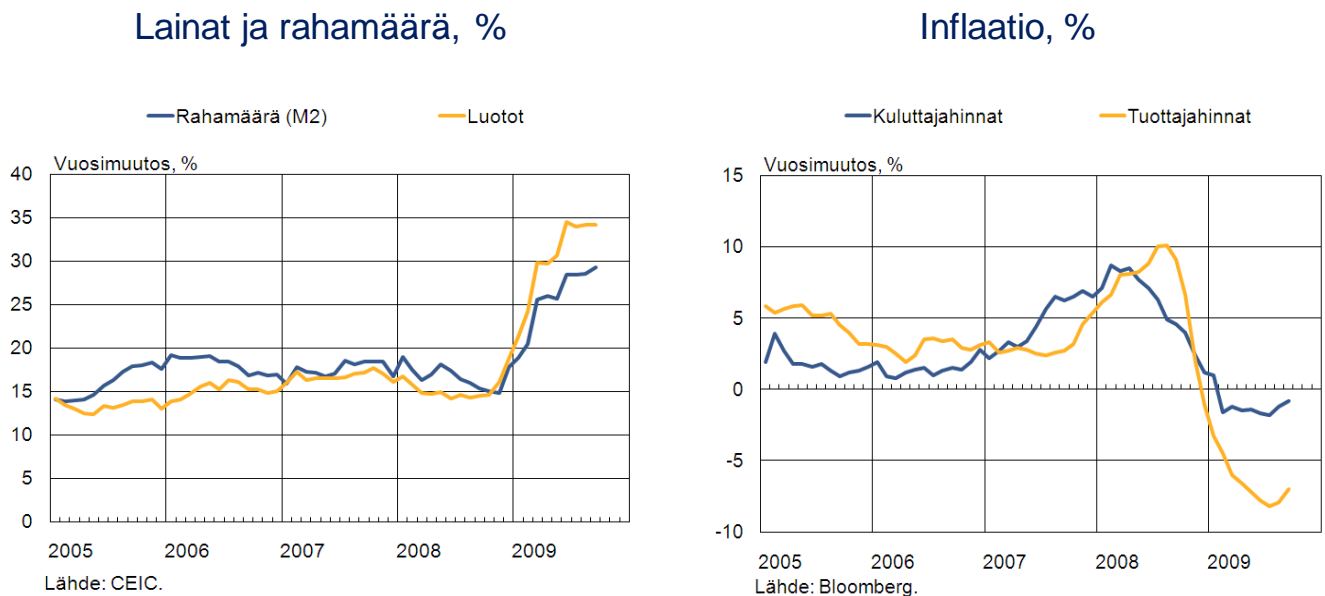
Kiinan talouspolitiikkaa hallitsee kaksi yli muiden menevää tavoitetta: Työttömyyden kasvu pyritään pitämään aisoissa hinnalla millä hyvänsä, mutta samalla täytyy pitää huolta, että inflaatio ei pääse syömään kansalaisten tulevaisuuden turvakseen keräämiä jättimäisiä säästöjä. Koko järjestelmän oikeutus riippuu pitkälti näiden päämäärien toteutumisesta.

Vaikka talouskasvu on vahvaa ja jopa kiihtymässä, pelkona on, että se lepää edelleen pääosin valtavan elvytyspaketin varassa ilman kestävä pohjaa. Elvytystoimilla ei voida loputtomasti pitää yllä kasvua, vaan niiden kasvuaikutus hiipuu vähitellen, koska panostuksia ei jatkuvasti voida lisätä. Sitä paitsi elvytykseen liittyvä jättimäinen luotonuksen lisääntyminen aiheuttaa jo nyt kasaantuvia ongelmia, ja mahdollinen lisäelvytys voisi kärjistä näitä.

Monilla erityisesti rakentamiseen liittyvillä aloilla on ylikapasiteettia, mikä uhkaa lisääntyä elvytyspolitiikan myötä. Luotonuksen tavattoman nopea kasvu voi ruokkia myös muita huonosti kannattavia investointeja, jotka saattavat myöhemmin kasvattaa pankkien järjestämättömien luottojen määrää huomattavasti. Pörssikurssien nousun epäilläään ainakin osin johtuvan elvytysvarojen ajautumisesta osakemarkkinoille. Viime aikojen asuntohintojen nousu on myös

merkki rahan helposta saatavuudesta. Vaikka kuluttajahintainflaatio on vielä negatiivinen vuositasolla (deflaatio), kuluttajahinnat ovat olleet nousussa jo kesästä 2009 lähtien (kuvio 4).

Kuvio 4. Kiinan rahatalouden indikaattoreita

Kiinassa pohditaankin tällä hetkellä kuumeisesti sitä, milloin on aika kiristää finanssi- ja rahapolitiikkaa. Asian liittyy ilmeisesti myös tiukkaa sisäistä vääntöä, sillä on viitteitä siitä, että rahapolitiikan puolella viranomaiset saattaisivat jo olla halukkaita kiristämään politiikkaa, kun hallituksen yleinen linja korostaa vielä talustilanteen epävarmuutta ja elvytyspolitiikan jatkamista.

Rahapolitiikkaan keskeisesti kuuluva valuuttakurssipolitiikka näyttäisi olevan erityisen kiistanalainen aihe Kiinan sisällä. Kiina on pitänyt juanin kurssin suhteessa dollariin kiinteänä kesästä 2008 lähtien tukeakseen vientiteollisuuttaan, vaikka juaniin kohdistuu merkittäviä vahvistuspaineita. Samalla kun kiinteän kurssin politiikka estää juanin kurssia hakeutumasta lähemmäksi markkinatasoa, se vaikeuttaa markkinapohjaisen rahapolitiikan harjoittamista Kiinassa. Kiinteän kurssin puolustamiseksi keskuspankki joutuu vaihtamaan kaupan suuresta ylijäämästä peräisin olevat valuutat juaneiksi, mikä kasvattaa valuuttavarantoa ja lisää rahan määrää taloudessa. Pääomaliikkeiden rajoittamisesta huolimatta sen on kuitenkin vaikea kiristää rahapolitiikkaa ja nostaa korkojaan huomattavasti dollarikorkojen yläpuolelle ilman, että pelättävissä on talouspolitiikan kannalta ongelmallisen lyhytaikaisen pääomavirran kasvu Kiinaan. Kotimaisen rahapolitiikan ongelmien lisäksi nykyiseen kiinteän kurssin politiikkaan liittyy myös suuria kauppapoliittisia vaikeuksia ja joustavampi valuuttakurssi olisi nykytilanteessa perusteltu myös rakennepoliittisista syistä.

Tavaraviennistä ja investoinneista kotimaiseen kysyntään ja palveluihin

Kiinan nykytilanne ongelmiseen koskettaa finanssi- ja rahapolitiikan ohella pitemmän aikavälin rakennepolitiikkaa. Kiinan talous on vielä hyvin riippuvainen vienti- ja investointikysynnästä sekä teollisuustuotannosta, mihin liittyvät vaikeudet ovat selkeästi tulleet esille kuluneen kriisin yhteydessä. Kiinan kokoinen talous ei jatkossa voi entiseen malliin tukeutua ulkomaiseen kysyntään

ja investointeihin sekä niitä ruokkivaan tavaratuotantoon, vaan kasvun täytyy aikaisempaa enemmän pohjautua kotimaiseen kysyntään ja palvelujen tuotantoon.

Muutoksen tarpeen ymmärtää, kun tarkastellaan tämänhetkistä talouden rakennetta. Investointikysynnän hurjan kasvun seurauksena investointien osuus BKT:stä nousee vuonna 2009 jo lähelle 45 prosenttia, mikä on missä tahansa vertailussa tavattoman korkea luku. Edes Japanissa ja Koreassa ei nähty näin korkeita investointiasteita niiden nopean kasvun vuosina. Vastaavasti yksityisen kulutuksen osuus on painunut noin 35 prosenttiin BKT:stä, mikä on kiinalaisittainkin alhainen luku, sillä vielä vuosikymmenen alussa vastaava osuus oli kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi. Tilaa muutokselle siis on.

Yksityisen kulutuksen lisääminen edellyttää kuitenkin uudistuksia maan sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon ja koulutukseen sekä rahoitusjärjestelmään, jotta ihmiset voisivat vähentää turvasäästämistä ja lisätä kulutustaan. Myös uudistukset valtionyritysten voitonjako- ja osinkopolitiikkaan voivat auttaa vähentämään yrityssektorin korkeaa säästämisastetta sekä rajoittaa niiden usein heikosti perusteltuja ja tehottomia investointeja. Lupaavaa on, että uudistuksia ollaan jo näiltä osin tekemässä.

Talouden hallittu rakennemuutos voi merkitä sitä, että Kiina joutuu jatkossa hieman tinkimään talouskasvun vauhdista verrattuna aikaisempiin vuosiin, mutta tämä voi olla välttämätön uhraus talouden terveemmän rakenteen ja kasvun kestävyuden hyväksi. Tästä huolimatta Kiinalla on hyvät edellytykset kasvaa vielä pitkään varsin nopeasti kaupungistumisen ja tuottavuuden kasvun tarjoaman potentiaalin myötä. Lisäksi on huomattava, että juanin vahvistuminen lisää kotitalouksien reaalista ostovoimaa, mikä helposti kompensoi talouskasvun odotetun lievän hidastumisen.

Juuso Kaaresvirta

Ulkomaankauppa toipumassa kriisistä

Kansainvälisen rahoituskriisin puhkeamisen seurauksena koko maailmankauppa supistui viime vuoden syksyllä selvästi ennakoitua nopeammin ja odotettua enemmän. Koska Kiinan on yksi maailman suurimmista kauppamahdeista ja rahoitusjärjestelmä on varsin suljettu, suurin osa kriisin vaikutuksista rantautui Kiinaan juuri ulkomaankaupan kautta. Kiinan viennin arvo supistui heinäsyyskuun 2008 huippulukemista helmikuuhun mennessä lähes puoleen. Tuonnissa supistuminen oli jopa aavistuksen voimakkaampaa. On kuitenkin syytä muistaa, että kiinalainen uusivuosi oli kuluvana vuonna juuri helmikuussa. Pitkän lomakauden vuoksi kuukausi, jolle uusivuosi sijoittuu, on pääsääntöisesti vuoden heikoin ulkomaankaupan kannalta.

Ulkomaankaupan supistuminen on luonnollisesti vaikeuttanut vientisektorin toimintaa. Kysynnän supistuessa sektorilla toimivat yritykset ovat joutuneet irtisanomaan joukoittain työntekijöitä ja joissain tapauksissa lopettamaan kokonaan toimintansa. Myös vientiyritysten investointihalukkuus on vähentynyt ja Kiinan ulkomailta saamien suorien sijoitusten virta on supistunut. Lisäksi ulkomaiset yritykset ovat vetäneet huomattavasti aiempaa enemmän sijoituksiaan pois Kiinasta.

Viime vuoden lopulla alkanut kriisi oli Kiinalle täysin poikkeuksellinen sen lähihistoriassa. Edes Aasian kriisiin yhteydessä 1997 tai Taivaallisen rauhan aukion tapahtumien jälkeen vuonna 1989 Kiinan kauppa ei ole kärsinyt lähellekään yhtä suuresta romahduksesta edes suhteellisesti. Viime vuoden lopun ja kuluvan vuoden alun tapahtumat ovat vain korostaneet Kiinan talouden ongelmakohtia – liiallista riippuvuutta viennistä ja investoinneista. Kiinan talouspoliittiset toimet eivät kuitenkaan ole kuluvana vuonna suuntautuneet oman talouden tasapainottamiseen, vaan investointeja on kannustettu entisestään ja vientisektoria tuettu.

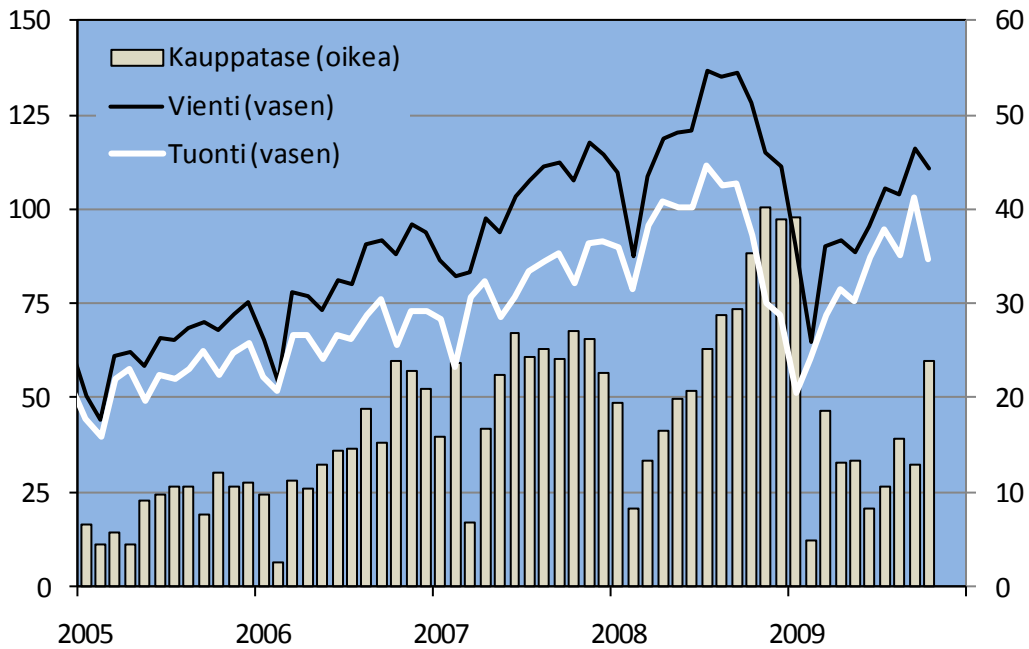
Kauppa vahvassa nousussa, tuonnissa korostuvat raaka-aineet aiempaa enemmän

Ulkomaankaupan supistuminen tapahtui viime vuoden lopulla hyvin laaja-alaisesti. Ulkomaisten yritysten ja kotimaisten yritysten harjoittama kauppa supistui lähes yhtä paljon. Myöskään ulkomaisiin osiin ja komponentteihin perustuvan kokoonpanoteollisuuden ja tavallisen vientiteollisuuden välillä ei ollut suuria eroja. Tuotteittain tarkasteltuna Kiinan tuottamien kulutushyödykkeiden kuten vaatteiden ja kenkien vienti on supistunut aavistuksen muita tuotteita vähemmän, mutta niissäkin supistuminen oli merkittävää.

Viennin romahdettua Kiina on tukenut vientiään mm. purkamalla itse viennille rakentamiaan esteitä. Se on lisännyt lähinnä teollisuuspolitiikan ohjaustarkoituksiin käytettyjä arvonlisäveron palautuksia. Useilla aloilla saa nyt kaikki Kiinaan maksetut arvonlisäverot takaisin vientituotteista, mikä on kansainvälisesti tyypillinen käytäntö. Lisäksi Kiinan valuuttakurssipolitiikka on parantanut viennin hintakilpailukykyä.

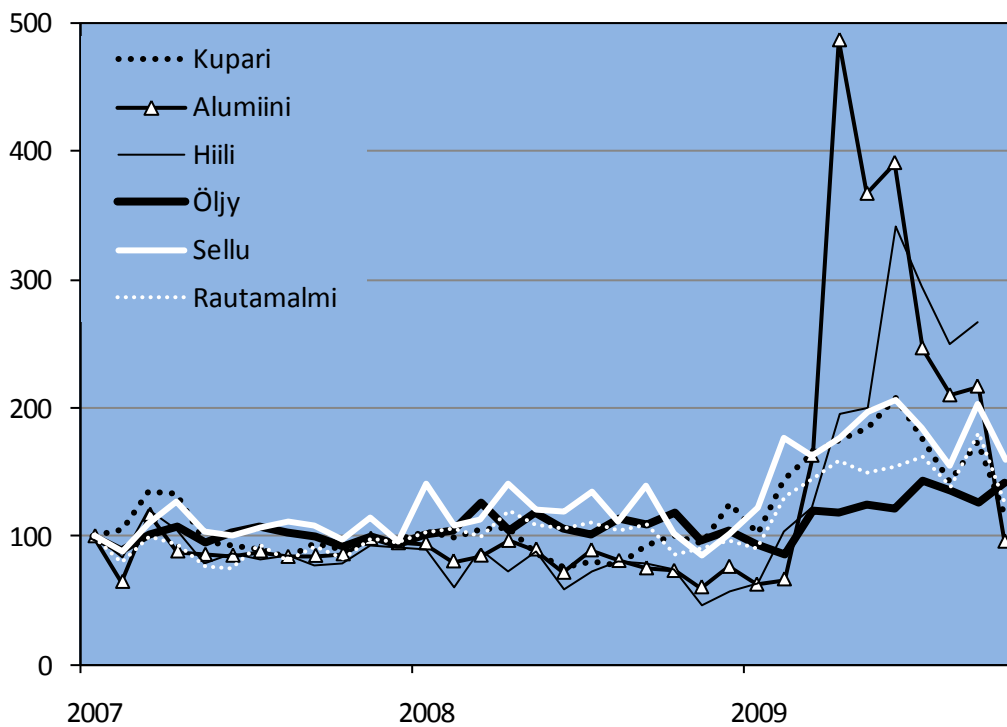
Kiinan vienti on kasvanut kevään jälkeen hyvin nopeasti, mutta se on edelleen kaukana viime vuoden lukemista. Samalla tavalla kun vienti supistui laaja-alaisesti, myös sen toipuminen on ollut laaja-alaista, joskaan Kiinan valtion omistamien yritysten vienti ei ole lähtenyt kasvuun yhtä nopeasti kuin muiden yhtiöiden. Kiinassa toimivien teollisuusyritysten ostopäälliköille kuukausittain tehtävän kyselyn mukaan sektorin vientitilaukset ovat lisääntyneet kuukaudesta toiseen sitten toukokuun.

Kuvio 1. Kiinan ulkomaankaupan kehitys, mrd. dollaria

Lähde: Kiinan tulli

Kuvio 2. Raaka-aineiden tuontimääriä, tammikuu 2007 = 100

Lähde: Kiinan tulli

Tuonti puolestaan on lähtenyt heikon vuoden alun jälkeen jopa vientiä nopeammin kasvuun. Tuontimäärät ovat kasvaneet jopa viime vuoteen verrattuna, kun Kiinan on tuonut merkittäviä määriä raaka-aineita. Raaka-ainetuonnissa suurinta kasvu on ollut alumiinissa, jota tuotiin tammi-syyskuussa enemmän kuin vuosina 2007 ja 2008 yhteensä. Kiina on tuonut tammi-syyskuussa aiempaa selvästi suurempia määriä myös hiiltä, kuparia, rautamalmia ja sellua. Myös raakaöljyä on tuotu aiempaa enemmän. Raaka-aineiden nopeasti kasvanut tuonti saattaa liittyä osittain varastoseputumiseen. Toisaalta kiinalaiset ovat varmasti kokeneet raaka-ainetot järkeväksi, kun raaka-aineiden maailmanmarkkinat ovat olleet matalammalla vuoteen 2007 ja 2008 nähden. Samalla Kiina on tukenut raaka-aineiden hintoja ja joissain tapauksissa hinnat ovat kääntyneet selvään nousuun.

Kriisi on hieman pienentänyt maailmankaupan epätasapainoja Kiinan osalta. Kun Kiinan vienti on supistunut tuontia enemmän, Kiinan tavarakaupan ylijäämä on supistunut merkittävästi. Kuluvana vuonna ylijäämää tulee kertymään noin 200 miljardia dollaria, mikä on 100 miljardia dollaria vähemmän kuin vuonna 2008. Tavarakaupan ylijäämä jää siis kriisistä huolimatta varsin suureksi. Palvelukaupassa talouskriisi on supistanut etenkin Kiinan palveluiden vientiä, kun taas niiden tuonti on pysynyt viime vuoden tasolla. Samalla palvelukaupan alijäämä kasvoi kuluvan vuoden ensimmäisellä vuosipuoliskolla 17 miljardiin dollariin.

Kiina tarjoaa vetoapua muille maille

Kiina on tarjonnut vetoapua etenkin maailman raaka-ainetuottajille tuomalla kuluvana huomattavasti aiempaa suurempia määriä kaivannaisia, mikä on samalla tukenut raaka-aineiden maailmanmarkkinahintoja. Raaka-ainetuottajien lisäksi Kiinan on tarjonnut tukea myös muille maille. Sen markkinoiden veto on ollut erityisen tärkeää lähialueen maille kuten Etelä-Korealle ja Japanille.

Euroopan maiden vienti Kiinaan on vetänyt hyvin. Vienti Kiinaan on supistunut useimmissa EU-maissa vähemmän kuin muualle maailmaan. Esimerkiksi Euroopan suurin viejä Saksa on jopa kasvattanut Kiina-vientiään kriisistä huolimatta. Kiinan tullin tilastojen mukaan Kiinalla on alijäämä Saksan kaupassa. Tilastoa vääristää kuitenkin Alankomaat, sillä osa Kiinan viennistä Alankomaiden satamiin päättyy maareittejä pitkin lopulta Saksan markkinoille. Kuten muidenkin EU-maiden myös Suomen vienti Kiinaan on kriisistä huolimatta vetänyt melko hyvin. Suomen ulkomaankaupan alijäämä Kiinan kanssa on jopa supistunut. Aivan viime kuukausina (heinä-elokuu) Suomen vienti Kiinan markkinoille on jonkin verran notkahtanut.

Myös Yhdysvallat on hyötynyt Kiinan markkinoiden vetovoimasta. Kiinan tuonti Yhdysvalloista supistui tammi-lokakuussa alle 10 miljardia dollaria vuotta aiemmasta eli vientiä vähemmän ja Kiinan ulkomaankauppa Yhdysvaltojen kanssa on hieman tasapainottunut. Ylijäämää kertyi silti lähes 120 miljardia dollaria eli noin 30 miljardia dollaria vähemmän kuin vuotta aiemmin. Kiinan ylijäämän laskusta huolimatta maiden kauppasuhteet ovat olleet kovalla koetuksella koko vuoden.

Kauppakiistat lisääntyneet

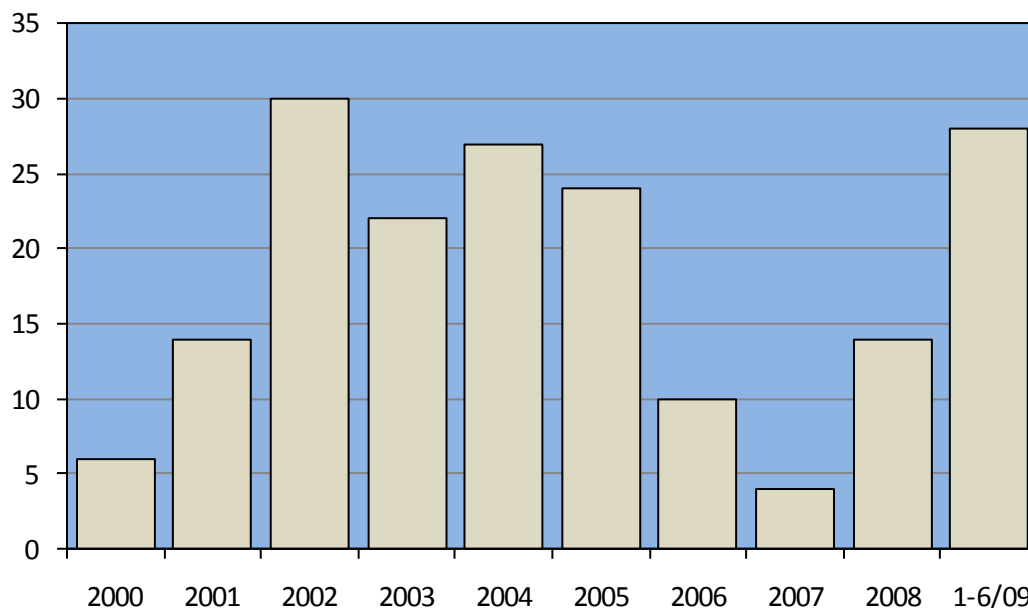
Talouskriisiin myötä useat maat ovat pyrkinet suojaamaan omaa tuotantoaan. Vaikka Kiina on puhunut kansainvälisillä areenoilla protektionismia vastaan, se on itse ollut hyvin aktiivinen oman teollisuutensa suojaamisessa.

Viime aikoina Kiinan valuuttakurssipolitiikka on jälleen noussut kauppapoliittisten kiistojen keskiöön pienen suvantovaiheen jälkeen. Kiinan valuutta juan on ollut tiukasti sidottuna dollariin

vuoden 2008 heinäkuun puolivälistä asti. Samalla kun dollarin kurssi on heikentynyt muihin keskeisiin valuuttoihin nähden, myös juan on heikentynyt. Heikentyminen on näkynyt juanin reaalisessa kauppapainotetussa valuuttakurssissa, joka on heikentynyt nopeasti kuluvana vuonna ja samalla parantanut Kiinassa tuotettujen hyödykkeiden hintakilpailukykyä. Reaalinen kauppapainotettu kurssi oli syyskuussa samalla tasolla kuin vuonna 2002. Etenkin Yhdysvallat on arvostellut kärkevästi Kiinan valuuttakurssipolitiikkaa, mutta myös useat kansainväliset toimijat ovat yhtyneet kuoroon. Esimerkiksi Kansainvälinen valuuttarahasto on viime aikoina useaan otteeseen toivonut, että Kiina antaisi valuuttakurssinsa vahvistua. Perimmiltään vahvempi juan helpottaisi maan kotimaista talouspolitiikkaa, ja samalla pienentäisi maailmantalouden epätasapainoja.

Kiinan valuuttakurssipolitiikka ei ole jäänyt ainoaksi kiistan aiheeksi. Monet maat ovat kotimaisen tuotantonsa suojaamiseksi nostaneet polkumyöntulleja, mitkä ovat herättäneet viejämaissa vastustusta. Etenkin EU ja Yhdysvallat ovat olleet suojatoimien nostamisessa aktiivisia, mutta myös Kiina on ollut aiempaa selvästi innokkaampi suojatoimien käytössä. Maailmankauppajärjestö WTO:n tilastojen mukaan Kiinalla oli kesäkuussa vireillä yhtä paljon uusia polkumyöntutkimuksia kuin vuosina 2006–2008 yhteensä (28 kappaletta). Noin puolessa tutkimuksista Kiina oli asettanut väliaikaisen tullin tutkimuksen ajaksi. Uusien tutkimusten lisäksi Kiina on ottanut uudelleen käsittelyyn lähes 30 vanhaa polkumyöntutkimustaan.

Kuvio 3. Kiina on lisännyt polkumyöntutkimuksiaan, uudet tutkimukset, kpl

Lähde: WTO

Omien polkumyöntutkimustensa lisäksi Kiina on aktivoitunut myös muilla rintamilla. Kuluvana vuonna se on vienyt WTO:n käsittelyyn kolme kiinalaistuotteita vastaan nostettua polkumyöntutkimusta, jotka Kiina katsoo perusteettomiksi. Määrä on yhtä suuri kuin Kiinan kauppajärjestöön tekemät valitukset yhteensä sen liittymisestä WTO:n jäseneksi joulukuussa 2001 viime vuoden loppuun. Valituksista kaksi koskee Yhdysvaltojen ja yksi EU:n tullipäätöksiä. Lisäksi Kiina on vastustanut kiivaasti Yhdysvaltojen lokakuussa kiinalaisille autonrenkaille ja teräsputkelle nostamia polkumyöntulleja, ja Kiina on ilmoittanut harkitsevansa vastatoimia.

Protektionismin ja kiistojen lisääntyminen todennäköisesti hidastaa jonkin verran maailmantalouden elpymistä tulevina vuosina. Kiinan viennistä valtaosa on puhtaasti ulkomaisten yritysten ja yhteisyritysten harjoittamaa kauppaa, mikä varmasti hillitsee ainakin jonkin verran Kiinaa vastaan nostettuja suojatoimia. Nykyisten kiistojen kärjistyminen avoimeksi kauppasodaksi Kiinan ja jonkin muun maan välillä onkin varsin epätodennäköistä. Kaikilla osapuolilla olisi tilanteessa aivan liikaa hävittävää.

Aaron Mehrotra

Kiina vahvistaa juanin kansainvälistä roolia

Vaikka Kiina on integroitunut maailmankauppaan nopeasti viimeisten vuosikymmenen aikana, juanin kansainvälinen käyttö on ollut erittäin vähäistä. Tämä heijastelee reformien priorisointia Kiinassa, jossa rahoitusmarkkinauudistukset ovat jääneet reaalityöntöä vähemmälle huomiolle. Juan on talousuudistusten aikana ollut vaihdettava valuutta pääsääntöisesti vain vaihtotaseen osalta, eli kiinalaiset yritykset ovat saaneet vaihtaa juaneita ulkomaan valuutaksi maksaakseen kansainväliseen kauppaan liittyviä sitoumuksia. Pääomataseeseen liittyviin eriin on sen sijaan liittynyt useita eri rajoituksia.

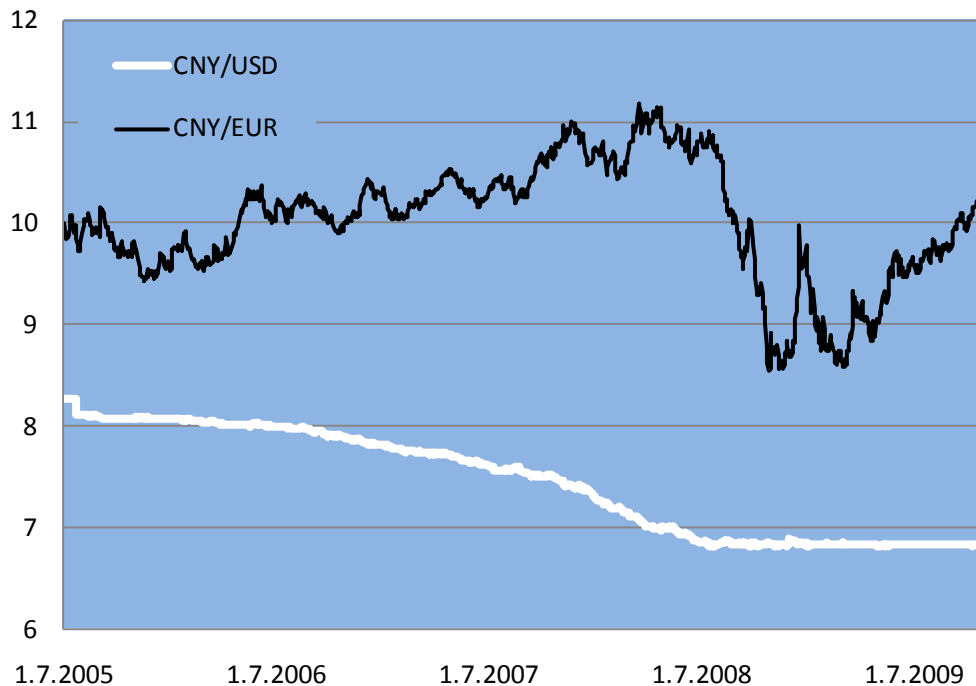
Juanin kansainvälistyminen on saanut uutta tuulta alleen kuluvana vuonna. Vaikka Kiinan valuuttakurssi dollarin suhteen on ollut käytännössä jäädytetty maailmanlaajuisen talouskriisin oloissa, viranomaiset ovat viime aikoina esitelleet lukuisia uudistuksia, jotka ovat mahdollistaneet juanin käytön erityisesti ulkomaankaupassa läheisten talousalueiden kanssa. Uudistukset ovat herättäneet myös kysymyksiä siitä, missä määrin ja kuinka nopeasti juanista voisi tulla kansainvälisesti merkittävä valuutta.

Juanin vaihdettavuus on edennyt hitain askelin

Vuoden 1994 valuuttakurssi uudistuksen yhteydessä Kiina siirtyi yhtenäisen valuuttakurssin järjestelmään ja se samalla devalvoi juanin. Juanista tuli vapaasti vaihdettava valuutta vaihtotaseen osalta vuoden 1996 lopussa, ja se oli käytännössä sidottu dollariin 1990-luvun puolivälistä heinäkuuhun 2005 asti. Valuutan tiukan dollariyhteyden kestävyys Aasian kriisin yli on todennäköisesti vaikuttanut Kiinan näkemyksiin valuuttakurssin ja pääomaliikkeiden tiukan kontrolloinnin hyödyllisyydestä aina näihin päiviin asti.

Heinäkuun 2005 pienen revalvaation jälkeen viranomaiset ilmoittivat, että juan on kytketty jatkossa valuuttakoriin, jossa suurimmat painot ovat Yhdysvaltain dollarilla, eurolla, Korean wonilla ja Japanin jenillä. Koriin kuuluu myös useita pienempiä valuuttoja. Valuuttakurssin annettiin vahvistua tasaisesti dollariin nähden aina kesään 2008 asti, jolloin kolmen vuoden takainen revalvaatio mukaan lukien juanin kurssi dollaria vastaan oli ehtinyt vahvistua 20 prosentilla (ks. kuva 1). Tämän jälkeen juanin kurssi on pidetty käytännössä muuttumattomana dollariin nähden, mikä on todennäköisesti seurausta viranomaisten huolesta vientiyritysten tilasta kansainvälisen talouskriisin aikana. Toisaalta dollarin vaihteluista muiden valuuttojen suhteen on seurannut juanin merkittävää vaihtelua euroon ja muihin valuuttoihin nähden. Kiinan virallinen valuuttakurssiregimi on ollut ohjattu kellunta (managed float), mutta käytännössä politiikka on varsin pitkien ajanjaksojen aikana muistuttanut tiukan dollariyhteyden politiikkaa, eikä valuuttakori ole toistaiseksi näytellyt merkittävää roolia.

Kuvio 1. Juanin dollari- ja eurokurssit.

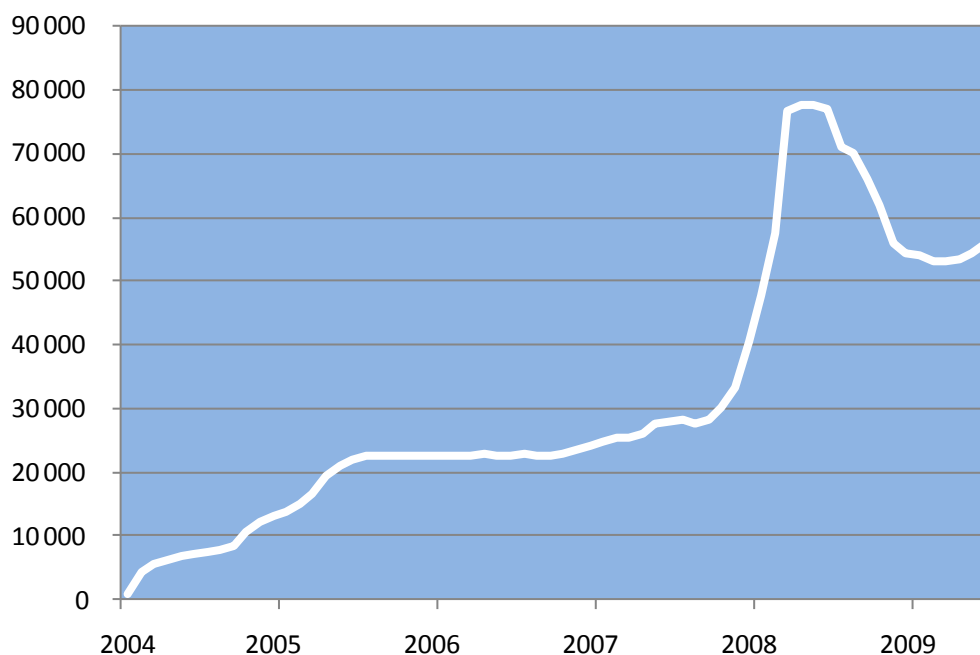
Lähde: Reuters.

Siinä missä valuuttakurssin ja erityisesti siihen liittyvien politiikkaregiimien muutokset ovat olleet varovaisia ja asteittaisia, myös pääomarajoitteet ovat tiukasti rajoittaneet juanin käyttöä ulkomailla. Keväällä 2006 Kiinan viranomaiset ilmoittivat uudistuksesta, jossa kiinalaisille rahoituslaitoksille annettiin mahdollisuus tehdä sijoituksia ulkomaisille rahoitusmarkkinoille (Qualified Domestic Institutional Investor, QDII). Aluksi sijoitukset sallittiin vain kiinteätuottoisiin arvopapereihin ja rahamarkkinatuotteisiin, mutta vuonna 2007 ohjelmaa laajennettiin koskemaan myös osakesijoituksia. Myös sijoituskohdeiden maantieteellistä jakaumaa on vähitellen laajennettu. QDII-ohjelman suosiota ovat heikentäneet juanin valuuttakurssin vahvistumisodotukset, jotka vähentävät ulkomaisista sijoituksista saatavaa tuottoa. Kiinan osakemarkkinoiden varsin voimakkaat vahvistumistrendit vuosina 2006-2007 ja uudelleen vuonna 2009 ovat myös saattaneet vähentää ulkomaisten sijoitusten houkuttelevuutta. Ulospäin pääomanliikkeitä on vapauttanut myös valtion tuki suoriin ulkomaille kohdistuviin sijoituksiin erityisesti raaka-aineiden ja energian saatavuuden turvaamiseksi. Vuonna 2007 Kiina perusti valtion sijoitusyhtiön (China Investment Corporation, CIC), jonka tarkoitus on parantaa valuuttavarannosta saatavaa tuottoa.

Vastakkaiseen suuntaan pääomanliikkeitä on avattu Qualified Foreign Institutional Investor (QFII) -ohjelman puitteissa. Ylivoimaisesti suurin osuus kiinalaispörssien osakkeita on ns. A-osakkeita, jotka on noteerattu juaneissa ja jotka ovat perinteisesti vain kiinalaisten sijoittajien ulottuvilla. QFII-ohjelman myötä ulkomaisille rahoituslaitoksille annettiin mahdollisuus sijoittaa näihin juanmääräisiin osakkeisiin. Kuten QDII-ohjelmassakin, vain arvopaperiviranomaisen (China Securities Regulatory Commission, CSRC) hyväksymillä rahoituslaitoksilla on mahdollisuus tiukkojen kiintiöiden alla osallistua ohjelmaan. Helmikuussa 2009 kaikkiaan 79 ulkomaiselle institutionaalilaiselle sijoittajalle oli myönnetty QFII-status. Perinteisesti Kiina on sallinut pääomantuontia erityisesti pitkäaikaisina sijoituksina ulkomaisten sijoitusten muodossa. Vuonna 2008 maa vastaanotti suoria sijoituksia talouskriisistä huolimatta 92 miljardin dollarin arvosta.

Merkittävä uudistus, joka vapautti juanin ulkomaista käyttöä, oli Manner-Kiinan valuutan käytön salliminen Hongkongin erityistalousalueella vuonna 2004. Hongkongilaiset pankit alkoivat myöntää asiakkailleen juanmääräisiä palveluja, kuten talletuksia, valuutanvaihtoa, debit- ja luottokorttien, sekä sekkien käyttöä. Kuvassa 2 on esitetty juanmääräisten talletusten määrän kehitys Hongkongissa vuodesta 2004 eteenpäin. Tutkimustulosten mukaan juanmääräisten talletusten määrään vaikuttivat merkittävästi Hongkongin dollarin ja Kiinan juanmääräisten talletuskorkojen erotus sekä juanin vahvistumisodotukset.¹ Mitä korkeampi juanmääräisten talletusten korko verrattuna Hongkongin dollarimääräisiin talletuksiin, sitä nopeammin kasvoi juanmääräisten talletusten määrä. Samoin juanin vahvistumisodotukset – mitattuna ns. NDF-futuurimarkkinoilla – vaikuttivat juanmääräisiä talletuksia lisäävästi.

Kuvio 2. Juanmääräiset talletukset Hongkongissa, miljoonaa juania.

Lähde: Hong Kong Monetary Authority.

Uudistukset vauhdittuivat kansainvälisen talouskriisin myötä

Kiina kohtasi kansainvälisen kriisin vaikutukset erityisesti kansainvälisen kaupan romahduksen myötä ja ulkomaisen kysynnän hiipumisen kautta, kun taas rahoitusmarkkinoiden kautta vaikutukset olivat vain vähäiset, osaksi pääomaliikkeiden rajoitusten ansiosta. Talouskriisin aikana Kiina on vienyt läpi nopealla aikataululla useita juanin kansainvälistä käyttöä edistäviä uudistuksia. Vuonna 2009 maa tarjosi juanmääräistä rahoitusta kuudelle kauppakumppanilleen. Rahoitus toteutettiin kahdenkeskisten valuutanvaihtosopimusten muodossa (currency swap) kuuden keskuspankin kanssa (Etelä-Korea, Hongkong, Malesia, Indonesia, Valko-Venäjä ja Argentiina). Valuutanvaihtosopimusten arvo on vuonna 2009 ollut toistaiseksi noin 650 miljardia juania (65 mrd. €).

¹ Ks. Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin, March 2006.

Merkittävä askel juanin kansainvälistymisessä otettiin kesäkuussa 2009. Tuolloin Shanghai ja joidenkin Helmijoen suistoalueiden kaupunkien (ml. Guangzhou ja Shenzhen) yritykset saivat alkaa käyttää juania kansainvälisessä kaupassa Hongkongin, Macaon ja ASEAN-maiden kanssa. Aluksi kokeiluun valittiin yli kolmesataa yritystä, jotka toimivat etupäässä teollisuustuotannossa. Ulkomaiset yritykset saavat avata juanmääräisiä talletustilejä ulkomaankauppaa varten kokeiluun valituissa rahoituslaitoksissa Manner-Kiinan ulkopuolella (esim. Hongkong), ja ne voivat myös saada juanmääräistä kauppaluottoa.

Syyskuun 2009 lopussa Kiinan valtiovarainministeriö laski liikkeelle 6 miljardin juanin (879 milj. USD) arvosta juanmääräisiä velkakirjoja Hongkongissa. Kyseessä oli ensimmäinen manner-Kiinan ulkopuolella tehty juanmääräinen valtionvelkakirjaemissio. Velkakirjat on suunnattu yksityisille ja institutionaalisille sijoittajille. Summa ei ole kovin suuri, mutta se auttaa Kiinaa arvioimaan kansainvälisten sijoittajien kiinnostusta juanmääräisiin velkakirjoihin yleisemminkin.

Siihen, miksi juanin kansainvälistymiseen liittyvät uudistukset vauhdittuivat juuri talouskriisin aikoihin, ei ole pelkästään yhtä syytä. Kansainvälisen talouskriisin ja hiipuvien vientitulojen myötä monien kehittyvien talouksien valuuttavarannot hupenivat. Näissä olosuhteissa Kiinan tekemät valuutanvaihtosopimukset auttoivat rahoittamaan kehittyviä kauppakumppanitalouksia. Kiina hyötyy tarjoamalla juanmääräistä rahoitusta, koska maat voivat maksaa Kiinan tuontinsa juaneilla, mikä tukee Kiinan vientiä ja kauppakumppaneiden tuontisektoria. Valuutanvaihtosopimukset kattavat kuitenkin vain pienen osan maiden välisen kokonaiskaupan arvosta.

Ulkomaankaupan laskuttaminen juaneissa vähentää kiinalaisten yritysten valuuttakurssiriskiä. Tämä voi olla erityisen merkittävää tilanteessa, jossa valuuttakurssin muutosodotukset ovat olleet yksisuuntaisia, eli juanin jatkuvaa vahvistumista olettavia (ns. one-way bet). Jos dollarimääräiset hinnat ovat pysyneet vakaina samalla kuin juan on vahvistunut, kiinalainen vientiyritys on saanut juaneissa mitaten yhä pienenevän vientitulon. Ulkomaankaupan laskuttaminen juaneissa vähentää kiinalaisten yritysten valuutanvaihdosta maksamia kuluja. Hongkongin asema juanmääräisten palvelujen tarjoajana ja kansainvälisen rahoituskeskuksena paranee entisestään merkittävästi, ja juanmääräiset rahoitusmarkkinat syvenevät.

Epäilemättä yksi tekijä juanin kansainvälistymisen edistämisessä on Kiinan lisääntynyt huoli sen suurista dollarisijoituksista. Kun ulkomaankauppa on ollut ylijäämäistä ja toteutettu dollareissa, valuuttakurssin pitämiseksi vakaana Kiinan viranomaiset ovat joutuneet ostamaan valtavia määriä dollareita sijoittaen ne sitten dollarimääräisiin sijoituskohteisiin, etenkin Yhdysvaltain valtion velkakirjoihin. On arvioitu, että 70 % valuuttavarannosta olisi sijoitettu dollarimääräisiin arvopapereihin. Ulkomaankaupan laskuttaminen juaneissa vähentää Kiinan päässä dollareiden sisäänvirtausta. On kuitenkin huomattava, että jos ulkomaankauppa hinnoitellaan juaneissa, kohdistuu juaniin joka tapauksessa vahvistumispaineita, kun ulkomaankauppaa harjoittava ulkomainen yritys vaihtaa valuuttaa juaneiksi ostaakseen kiinalaisen vientituotteen.

Kohti kansainvälisesti merkittävää valuuttaa?

Seuraavien tekijöiden on esitetty edesauttavan valuutan kansainvälistä käyttöä: matala ja vakaa inflaatio, maan merkittävä osuus maailmankaupasta tai maailman kokonaistuotannosta, sekä avoimet, syvät ja laajat rahoitusmarkkinat.² Kiina täyttää jo pitkälti kaksi ensimmäistä kriteeriä. Maan jo toimeenpanemat uudistukset edesauttavat juanin käyttöä erityisesti Kiinan ja muun Aasian välisessä ulkomaankaupassa. Ne todennäköisesti lisäävät juanmääräisten sijoitusinstrumenttien suosiota ja juanmääräisten tilien määrää erityisesti Hongkongissa. Kolmas vaatimus

² Ks. Tavlas, 1991.

rahoitusmarkkinoiden kehittämisestä on kuitenkin avainasemassa, jotta juanin kansainvälinen käyttö mahdollistuisi esimerkiksi valuuttakaupan instrumenttina, reservivaluuttana, tai kansainvälisten velkojen ja saamisten valuuttana. Koska siihen vaaditaan pääomaliikkeiden merkittävää avaamista ja rahoitusmarkkinoiden kehitystä, juan ei todennäköisesti kehity kansainvälisesti merkittäväksi valuutaksi vielä lähivuosien aikana.

Viitteet

- Hong Kong Monetary Authority, 2006. Hong Kong's renminbi business two years on. Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin March 2006, Feature Article, 38-43.
- Tavlas, G. S., 1991. On the international use of currencies: The case of the deutsche mark. Princeton essays in international finance. 181, March.

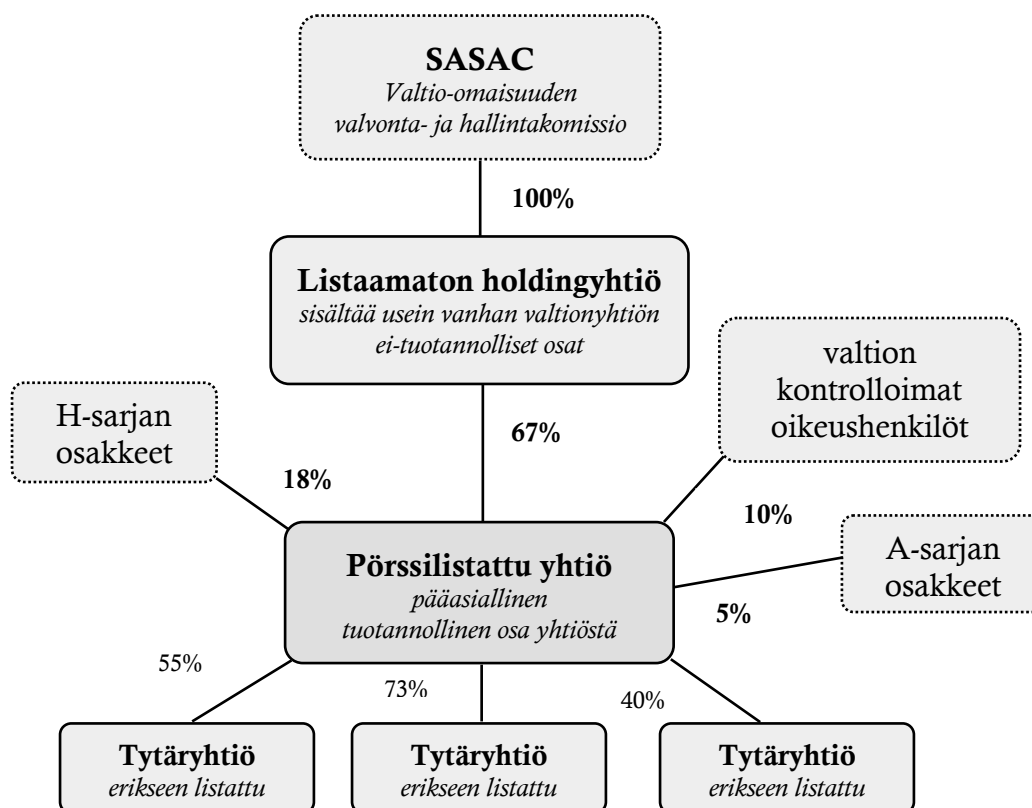
Mikael Mattlin

Mitä kuuluu Kiinan valtionyhtiöiden reformeille?

Valtionyhtiöiden reformien taustaa

Ennen reformipolitiikan alkua Kiinan valtionyhtiöt olivat kiinteä ja tärkeä osa valtion budjetointijärjestelmää, eräänlaisia valtionhallinnon jatkeita. Korkeimmillaan 1970-luvun lopussa valtionyhtiöstä saadut tulot vastasivat yli puolesta valtion budjetin tulopuolesta. 1980-luvulta eteenpäin valtionyhtiöiden ja valtionhallinnon välinen tiivis suhde kuitenkin asteittain höllentyi. Monet valtionyhtiöihin kohdistuneista reformeista lisäsivät joko suoraan tai välillisesti yritysjohdon päätäntävaltaa yhtiöihinsä nähden. Konkursrikypsiä tuotantolaitoksia suljettiin ja yhdisteltiin urakalla, valtionyhtiöt yhtiöitettiin, tuottamattomat ja tuottavat osat erotettiin toisistaan. Tytäryhtiöihin siirretyt tuottavimmat osat vanhoista valtionyhtiöistä usein pörssilistattiin niin, että valtiolla eri välikäsien kautta edelleen säilyi hallussaan tytäryhtiöiden viime käden määräysvalta. Kuviossa 1 on kuvattu suurelle valtionyhtiölle melko tyypillinen omistusrakenne.

Kuvio 1. Suuren valtionyhtiön tyypillinen omistusrakenne, omistusosuudet prosenttilukuina.

Ennen vuotta 2005 valtionyhtiöiden hallinta toteutui samaa kaavaa noudattaen. Omistus oli hajautettu niin, että pörssilistatunkin valtionyhtiön omistuksen enemmistö – tyypillisesti 55-75 % osakkeista – säilyi listaamattomalla holdingyhtiöllä ja eri valtioon liittyvillä oikeushenkilöillä (ns. *legal person shares*). Valtaosaa valtio-omistuksesta kontrolloi yleensä holdingyhtiö joka puolestaan oli itse täysin valtio-omisteinen. Pienemmät omistusosuudet oli hajautettu esimerkiksi valtionpankeille, valtiollisille sijoitusyhtiöille tai muille valtionyhtiöille. Nämä osakkeet eivät olleet vapaan kaupankäynnin kohteena. Vapaasti vaihdettava osuus osakkeista muodosti siis vain pienen siivun yhtiön koko osakekannasta ja tästä osuudesta mannerkiinalaisten pörssien kautta vaihdettava osuus oli usein minimaalinen. Tämä puolestaan osaltaan vaikutti Kiinan pörssien nopeasti kehittyviin arvostuskupliin, piensijoittajien spekulatiivisen kysynnän kohdistuessa tähän kapeaan osakesiivuun.

Viimeisen viiden vuoden aikana on toteutettu laajamittainen osake- ja omistusreformi. Käytännöllisesti katsoen kaikki valtionyhtiöiden osakkeet on ainakin teoriassa muutettu vapaasti vaihdettaviksi, joskin reformin yhteydessä vapaasti vaihdettaviksi muuttuville osakkeille yleensä langetettiin muutaman vuoden mittainen siirtymäkausi, jolloin osakkeita ei saanut myydä. Osakereformin yhteydessä valtio on myös muuttanut omistuspolitiikkaansa, mm. määrittelemällä selkeästi strategiset alat (ks. BOFIT online 8/2008, s. 21-22), joilla valtio tulee jatkossakin pitämään joko absoluuttista määräysvaltaa tai merkittävän omistusosuuden, ja siirtämällä hajallaan ollutta valtion omistusta harvempien valtioninstituutioiden käsiin.

Valtio-omaisuuden valvonta- ja hallintakomissio

Valtion omistajaroolin muutoksessa ehkä tärkein yksittäinen askel oli Valtio-omaisuuden valvonta- ja hallintakomission (SASAC) perustaminen vuonna 2003, johon valtionyhtiöihin liittyvät asiat keskitettiin. SASAC perustettiin suoraan Kiinan Valtioneuvoston alaisuuteen ministeriötasoisena erityisyksikkönä.³ SASAC edustaa valtion omistajaintressiä, mutta se on myös käytännössä omannut regulatiivista valtaa suhteessa hallinnoimiinsa yhtiöihin, vaikka SASAC:in perustamisen yhtenä lähtökohtana olikin alun perin regulatiivisen ja omistajan/sijoittajan roolien selkeämpi erottaminen toisistaan. SASAC:in rooli olikin pitkään myös lainsäädännöllisesti hieman epäselvä, lähinnä sen rooli määriteltiin epäsuorasti uuden yhtiölain (2006) myötä. Toukokuussa 2009 voimaan astui vihdoin kymmenen vuoden kädenväännön jälkeen, Kiinan ensimmäinen laki yritysten valtionomaisuudesta, joka alleviivaa SASAC:in roolia valtio-omaisuuden sijoittajana. Eri laeissa ja säädöksissä määritellyn työnjaon mukaan finanssialan yhtiöiden hallinta on Valtiovarainministeriön alaisuudessa ja muiden yhtiöiden SASAC:in alaisuudessa.

SASAC:in organisaatio toimii hallinnon eri tasoilla, keskushallinnosta paikallistasolle. Yleensä huomio kiinnittyy kuitenkin keskushallintotason SASAC:iin. Sen alaisuudessa oli alun perin 196 valtionyhtiötä, mutta luku on omistuspolitiikan rohkaisemien yritysfuusioiden myötä pudonnut 132:een. Oikeastaan pitäisi kuitenkin puhua valtavista yritysryppäistä, koska nämä 132 yhtiötä viittaavat monimutkaisissa yritysraenteissa hierarkian ylimpänä oleviin holdingyhtiöihin. Näiden holding/emoyhtiöiden alaisuudessa on arvioiden mukaan jopa 17 000 erillistä tytäryhtiötä usealla eri tasolla. Keskushallintotason SASAC:in alla on valtaosa Kiinan suurimmista ja tuottoisimmista yhtiöistä, joskin välillisesti, koska SASAC:in suora valtaa ulottuu lähinnä holdingyhtiöihin, kun taas yritysryppäiden pörssilistatut osat ovat yritysryppäiden varsinainen ydin. Tällaisia yhtiöitä ovat esimerkiksi sellaiset globaalistikin tunnetut yritysajat kuin Sinopec, China

³ Vrt. Suomen valtion omistajapolitiikasta vastaava Valtioneuvoston kanslian omistusohtausosasto, joka siis on ministeriön (Valtioneuvoston kanslia) osasto. SASAC:illa on siis selvästi korkeampi profiili, ollessaan itsessään ministeriötasoinen yksikkö.

Mobile ja Baosteel. Useimmat isojen teollisuustoimialojen suuryhtiöt kuuluvat samaan joukkoon, kuten myös teleoperaattorit ja isot lentoyhtiöt. Voisikin sanoa, että keskushallintotason SASAC:in alaisuudessa suoraan tai välillisesti oleva noin kahden tuhannen miljardin euron pääomamassa on yksi maailman suurimmista pääomakeskittymistä. Näistä pääomista arviolta jopa 83 % on seitsemällä strategiseksi määritellyllä sektorilla.

SASAC:in kontrolli valtionyhtiöiden sijoituksista ja osingoista

Kiinan keskushallitus on jo jonkin aikaa pyrkinyt palauttamaan valtiolle aiemmissa valtionyhtiöiden reformeissa yritysjohdolle menettämänsä valtaa. Ideologisesta muutoksesta on ehkä toistaiseksi liian aikaista puhua, erityisesti koska SASAC usein pyrkii tuomaan valtionyhtiöihin markkinahenkisiä yrityshallinnon periaatteita. Pyrkimyksille palauttaa valtion kontrollia on useita pragmaattisiakin syitä. Taustalla olivat erityisesti valtionyhtiöiden viime vuosina tekemät ja talouden ylikuumenemista pahentaneet spekulatiiviset sijoitukset osake- ja kiinteistömarkkinoille, valtionyhtiöissä tapahtuneet luvattomat *de facto* yksityistämiset (esim. yritysjohton tekemien kauppojen kautta, ns. MBO), sekä ulkomaisten yritysten kasvanut kiinnostus pienempien kiinalaisten valtionyhtiöiden ostamiseen.

Ennen kaikkea valtionyhtiöiden terävin kärki on kuitenkin viime vuosina tehnyt huikeita voittoja, josta niiden ei ole tarvinnut tulouttaa valtiolle juuri mitään osinkojen muodossa. Vuonna 1994 Kiinassa muutettiin nimittäin lakeja niin, ettei valtion täysin omistamien yhtiöiden (nykyinen holdingyhtiötaso) enää tarvinnut tulouttaa voitoistaan osinkoa valtiolle. Pörssilistatut tytäryhtiöt luonnollisesti maksoivat omistajilleen osinkoa, joskin usein nihkeästi. Valtaosa näistä osingoista menivät kuitenkin holdingyhtiöille, joille on viime vuosien talousbuumin aikana kasautunut merkittävästi varallisuutta joka usein sijoitetaan valtio-omistajan näkökulmasta tuottamattomasti, tuhlaavasti tai jopa vahingollisesti, valtion kokonaisedun kannalta. SASAC:in perustamisen, uuden lainsäädännön ja strategisten alojen määrittelyn lisäksi pääasiallisesti keinot puuttua tilanteeseen ovat valtionyhtiöitä koskevat uudet osingonjako- ja sijoitusohjeistukset.

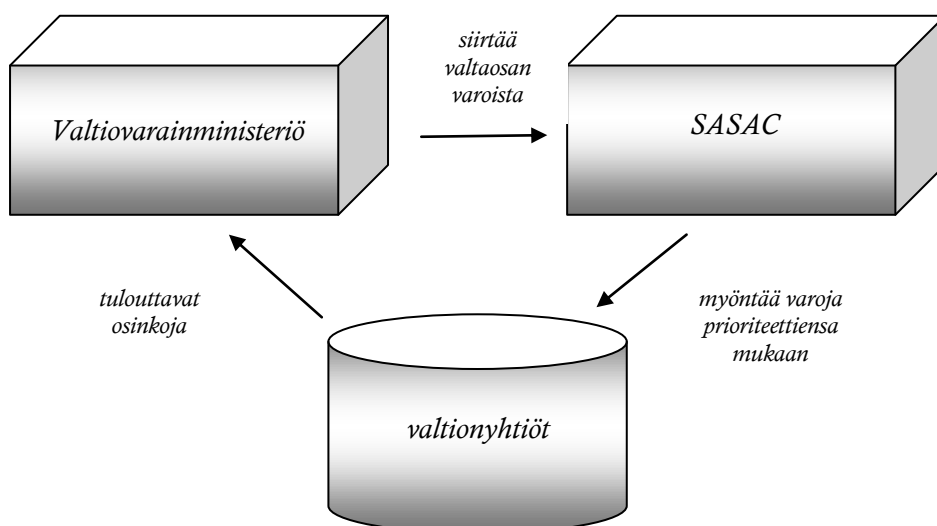
Valtionyhtiöitä koskevan sitovan sijoitusohjeistuksen mukaan, kaikkien keskushallintotason SASAC:in alaisten yhtiöiden päätoimialat on "virallisesti" määritelty joitakin vuosia sitten. Suurillekin yrityksille määriteltiin yleensä enintään kolme päätoimialaa. Näiden päätoimialojen ulkopuolisille sijoituksille on haettava etukäteishyväksyntä SASAC:ilta. Päätoimialojen sijoitukset on puolestaan raportoitava SASAC:ille. Näillä keinoin tavoitteena on vähentää spekulatiivisia ja turhia sijoituksia. Välillisesti uusi järjestelmä siirtää osan yritysjohton sijoituksia koskevasta päätäntävällästä takaisin valtiolle.

Eniten keskustelua on kuitenkin herättänyt valtio-omistajan uusi osingonmaksuohjeistus. Jo useamman vuoden ajan Kiinan valtio viesti, että se aikoo muuttaa valtionyhtiöiden tosiasiallista osingonmaksuvapautusta. Osingonmaksua kokeiltiin ensin pilottialueilla, joilla usein käytettiin 20 % osinkoa voitoista. Nyt osingonmaksu on ulotettu koskemaan myös keskushallinnon SASAC:in alaisia yhtiöitä. Näiden kohdalla valtiolle maksettavan osingon määräksi säädettiin kuitenkin aluksi 5-10 % alasta riippuen. Lisäksi osa yhtiöistä on edelleen vapautettu osingonmaksusta, joko kolmen vuoden ylimenokauden ajan tai kokonaan (lähinnä tutkimuslaitokset ja eräät puolustusteollisuuden yritykset).

Osingonmaksun käytännön järjestämisestä ja valtiolle tuloutettavien varojen käytöstä käytiin kuitenkin pitkä kädenvääntö SASAC:in ja Valtiovarainministeriön välillä. SASAC halusi saada osingot suoraan itselleen ja käytettäväksi strategiseen valtionomistuksen lisäämisen sekä valtionyhtiöiden uudelleenorganisoinnin kuluihin. Valtiovarainministeriö halusi kaikki osingot tuloutettavaksi valtion kassaan ja siten osaksi valtion budjetointia. Lopulta päädyttiin kompromissiratkaisuun, jossa valtionyhtiöt ensin tulouttavat osingot Valtiovarainministeriöön, joka

tämän jälkeen siirtää pääosan varoista SASAC:ille, joka puolestaan päättää varojen käytöstä omien prioriteettien mukaan. Prosessia kuvataan pelkistetyksi Kuviossa 2.

Kuvio 2. Osinkojen kiertäminen uudessa järjestelmässä.

Suuri osa rahoista siis kiertää näin takaisin valtionyhtiöihin. Varojen kierrättäminen Valtiovarainministeriön ja SASAC:in kautta ei kuitenkaan ole merkityksellistä niiden kohdentamisen kannalta. Vuonna 2008 SASAC jakoi 54.78 miljardin yuanin (noin 6 miljardia euroa) edestä varoja keskushallintotason yhtiöille. Tästä summasta puolet (49 %) kohdennettiin valtion strategisen omistuksen kasvattamiseen, 36 % kompensoimaan luonnonkatastrofien aiheuttamia tappioita valtionyhtiöille, esimerkiksi sähköyhtiöille lumimyrskyjen ja maanjäristysten jälkeen, ja 15 % valtionyhtiöiden uudelleenorganisointiin.

Osinkojen keräämisen lisäksi Kiinan valtio ottaa uuden lain nojalla nyt myös osansa kaikista muista valtionyhtiöiden tuotoista, esim. pörssilistauksen tuotoista, pääomaerien myyntituloista jne. Valtionyhtiöiden suuret pääomaliikkeet sallitaan vain SASAC:in hyväksynnällä.

Valtionyhtiöiden reformiagenda

Valtionyhtiöiden reformeissa on viimeiset vuodet eletty vilkasta aikaa. Reformiprosessia ei kuitenkaan vielä ole viety päätepisteeseen. Viime kuukausina agendalla on ollut jälleen useita uusia uudistuksia. Näistä erityisesti kolme tuoretta kehitystä ansaitsevat maininnan. Kesällä 2009 Valtioneuvostosta ilmoitettiin, että osa valtionyhtiöiden osakkeista tullaan siirtämään kansalliselle sosiaaliturvarahastolle turvaamaan Kiinan kehittyvän sosiaaliturvajärjestelmän rahoituksen. Esimerkiksi pörssiin listautuvien valtionyhtiöiden tulee siirtää vähintään 10 % osakkeista sosiaaliturvarahastolle.

SASAC on myös kaavaillut uusia suuria holdingyhtiöitä valtionyhtiöiden uudelleenorganisointia vauhdittamaan. Yksittäisten yritysryppäiden emo/holdingyhtiöiden lisäksi on aiemmin jo perustettu kaksi eräänlaista superholdingyhtiötä, *State Development and Investment Corp* (SDIC) ja *China Chengtong Group*. Nyt pienemmille valtionyhtiöille on kaavailtu omaa superholdingyhtiötään. Lopuksi mainittakoon vielä, että sijoitus- ja omistuskontrolli, joka toimii suhteellisen hyvin yritysryppäiden ylätasolla, jatkossa ilmeisesti tullaan voimallisemmin

ulottamaan myös yritysryppäiden alemmille tasoille, jossa luvattomat valtionomaisuuden omistusluovutukset ovat yleisiä.

Vanha kuva Kiinan valtionyhtiöistä Koillis-Kiinan “ruostevelyöhykkeen” ränsistyneinä teollisuuslaitoksina on vain osa totuutta. Kiinan valtionyhtiöt kattavat myös Kiinan suurimmat, tuottavimmat ja näkyvimmat yhtiöt. Keskusteltaessa Kiinan yrityskentästä, pörssistä tai vaikkapa kiinteistä investoinneista, valtionyhtiöiden merkityksen sivuuttaminen on edelleen vaikeaa.

Jenni Pääkkönen

Kiinan joustavat työmarkkinat – työmarkkinoiden kehitysnäkymiä

Kiinan työmarkkinat ovat vuoden 1978 reformin jälkeisinä vuosikymmeninä kokeneet rajuja muutoksia mm. kaupungistumisen ja valtionyhtiöiden yksityistämisen myötä. Rakennemuutoksen myötä työvoimaa on vapautunut maataloudesta ja valtionyhtiöistä kasvavan yksityisen sektorin, teollisuuden ja palveluiden tarpeisiin. Kiinan 1,3 miljardin väestöstä noin 71 % on työikäisiä (15-64 –vuotiaat), joten Kiinan työvoima on kooltaan miljardin luokkaa. Työikäinen väestö kasvoi parhaina vuosikymmeninä lähes 3 prosentin vuositahtia, mutta kasvuvauhti on ikäluokkien pientymisen myötä laskenut rajusti. Tulevan vuosikymmenen loppupuoli tulee toimimaan vedenjakajana, sillä tuolloin työikäinen väestö kääntyy Kiinassa laskuun, joka kiihtyy suurten ikäluokkien (60-luvulla syntyneiden) siirtyessä eläkkeelle. Väestön vanhetessa nyt suotuisa huoltosuhde kääntyy uudelleen nousuun. Työmarkkinoiden, ja talouden, dynamiikka muuttuu, eikä kasvava väestö voi enää toimia talouskasvun lähteenä.

Tällä hetkellä Kiinan väestörakenne on kuitenkin suotuisa: työmarkkinoilla on runsaasti kokeneita 40-50 –vuotiaita työntekijöitä samalla, kun uudet tulokkaat ovat entistä koulutetumpia. Karkeasti arvioiden noin viidesosa ikäluokasta suorittaa korkeakouluopintoja ja tällä hetkellä Kiinan omista yliopistoista valmistuu noin 6 miljoonaa nuorta vuodessa. Opiskelu ulkomaisissa yliopistoissa on suosittua ja varsinkin tohtorintutkintoja suoritetaan ulkomailla. Kasvavan osaamisen ohella myös kiinalaisten terveys on hyvä suhteessa maan varallisuustasoon: viime vuonna syntyneen lapsen elinajanodote on 73 vuotta, joskin alueelliset erot ovat valtavat (+/- 7 vuotta).

Työmarkkinat ovat jakautuneet kahtia

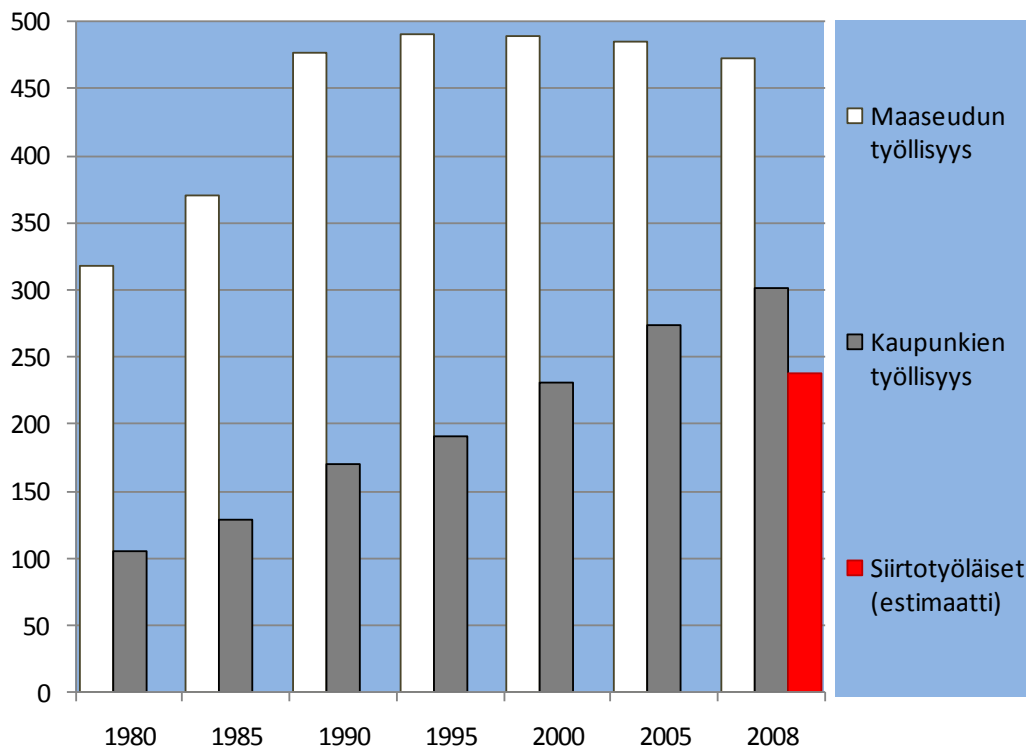
Kiinan työmarkkinoiden ehkä kiinnostavin piirre on niiden kahtiajako; markkinat ovat jakautuneet maaseutuun ja kaupunkiin. Kahtiajako periytyy vuosisatojen takaa, mutta tärkein tekijä lienee Kommunistisen puolueen vuonna 1958 käyttöönottama rekisteröintijärjestelmä (*Hukou*). Siinä jokainen henkilö kirjataan heti syntymässään joko maalaiseksi tai kaupunkilaiseksi. Järjestelmä on tiukka ja syntymässä saatua statusta on vaikea muuttaa. Hukou-järjestelmän avulla on kontrolloitu maalaisten muutttoa kaupunkiin ja hallitsematonta tulvaa kaupunkien työmarkkinoille. Sen tavoitteena oli toisaalta tuottaa huokeata työvoimaa valtionyrityksille, mutta samalla rajoittaa etuoikeutettujen joukkoa, sillä kaupunkilaisen statukseen liittyy Kiinassa useita oikeuksia, mm. eräitä tulonsiirtoja. Vaikka järjestelmää on 90-luvulta alkaen vapautettu, ovat erityisesti siirtotyöläiset heikommassa asemassa suhteessa kaupunkilaisiin. Huonompi asema altistaa siirtotyöläiset väärinkäytöksille.

Kiinalaisen tilastokäytännön mukaan kaikki maalla asuvat työikäiset työllistyvät maatalouteen, joten maaseudulla ei esiinny työttömyyttä. Todellisuus on kuitenkin toinen kuten työmarkkinatilastotkin peitellysti antavat ymmärtää. Kun vuonna 1990 vielä 57 % koko työvoimasta ”työllistyi” maatalouteen (370 miljoonaa henkeä), vuonna 2008 maatalouteen työllistyi enää 35 % työvoimasta (270 miljoonaa). Vaikka siis maataloussektori työllisti sata miljoonaa henkeä vähemmän, oli työntekijöitä edelleen peräti 2,25 henkeä jokaista viljeltyä pellohehtaaria kohden.⁴ Sitä, kuinka moni näistä maatalouteen tilastoiduista työntekijöistä todellisuudessa elätti itsensä maataloustyöllä ei tiedetä, mutta uusimman arvion mukaan siirtotyöläisten määrä oli viime

⁴ Suomessa vastaava luku oli alle 0,1 henkeä jokaista viljeltyä pellohehtaaria kohden vuoden 2000 tilastojen mukaan.

vuonna 238 miljoonaa (Zhang ja Wang, 2009). Myös arviot maataloudessa vielä jäljellä olevasta ylikapasiteetista vaihtelevat, mutta yleisimmät arviot liikkuvat sadan miljoonan hengen tietämillä. Kokonaisuudessaan siirtotyöläisten porukka on omiaan pitämään yllä työmarkkinoiden dynamiikkaa vielä vuosien ajan.

Kuvio 1. Työllisyyden kehittyminen maaseudulla ja kaupungeissa, sekä viimeisin siirtotyöläisten määrän estimaatti

Lähde: CEIC, Zhang ja Wang (2009)

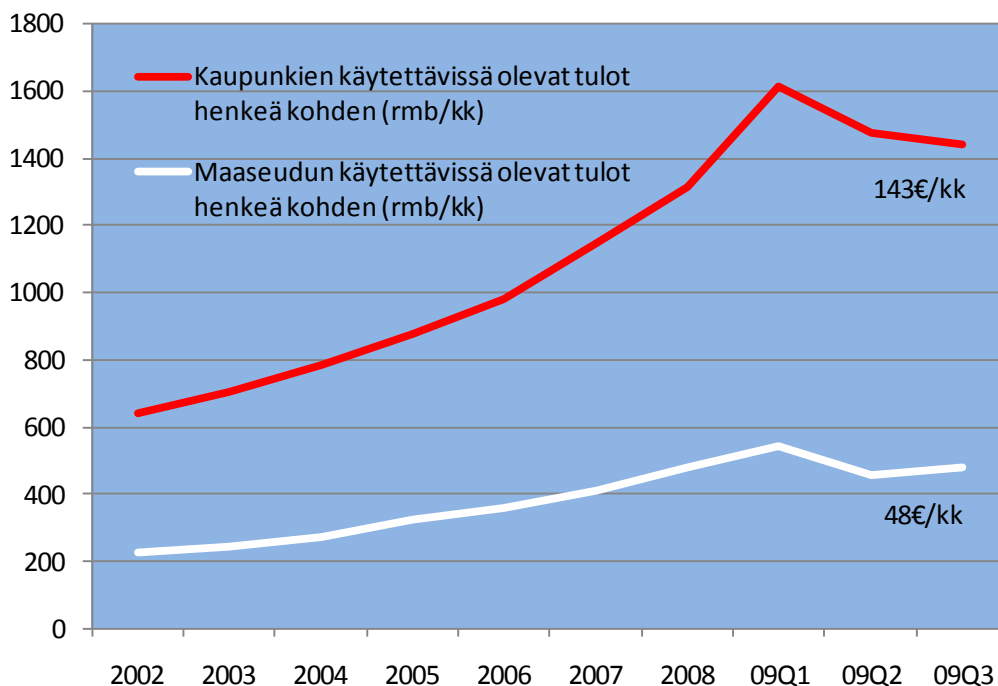
Siirtotyöläisten huono kohtelu oli varsin yleistä jo ennen talouskriisiä. Kiina pyrki puuttumaan tähän uudistamalla työlakia vuoden 2008 alusta. Uusi laki mm. edellyttää työ sopimuksen tekemistä kirjallisena ja näyttää asettuvan kansainvälisessä vertailussa länsimaiselle tasolle. Uuden lain seurauksena työriitojen määrä kaksinkertaistui viime vuonna, ja niillä kerroilla kun päädyttiin oikeuteen, työntekijät voittivat kanteen 85 %:ssa tapauksista. Taantumien myötä lain valvonnasta on ainakin joillakin alueilla joustettu. Samalla Kiinan hallitus jähdytti minimipalkat yhtenä kriisintorjunnan toimenpiteenä. Uudesta laista huolimatta työntekijöiden oikeudet ovat Kiinassa edelleen hatarat. Näyttää kuitenkin siltä, että ulkomaalaisten yritysten työlain noudattamista valvotaan kiinalaisyrittäjiä tarkemmin.

Segmentoituneilla työmarkkinoilla tulokehitys on ollut eriarvoista, sillä maaseudulla käytettävissä olevat nimellistulot ovat vain noin 33 % kaupunkien vastaavista tuloista. Ostovoimalla korjattuna ero ei liene näin suuri, mutta siltikin merkittävä. Kannustimet muuttaa kaupunkiin työn perässä ovat selvät, vaikka siirtotyöläisen palkka olisi selvästi alle vastaavaa työtä tekevän kaupunkilaisen. Erään arvon mukaan tyypillinen siirtotyöläinen ansaitsi viime vuonna noin 1600 RMB (160 EUR) kuukaudessa, kun keskiverto kaupunkilainen ansaitsi noin 2100 RMB (210

EUR).⁵ Zhun ja Luon (2008) tutkimuksen mukaan siirtotyöläisten kotiin lähettämä palkka puolestaan kasvatti selvästi maalaisten käytettävissä olevia tuloja. Niissä perheissä, joissa joku perheen jäsen oli muuttanut työn perässä kaupunkiin, yli puolet perheen tuloista muodostui kotiin lähetetystä palkasta. Verrattuna perheisiin, joissa tällaista työtä ei tehty, näiden perheiden vuositulot olivat keskimäärin 3900 RMB (390 EUR) korkeammat. Siirtotyöläisten kotiin lähettämällä tulolla on huomattava vaikutus maaseudun perheiden käytettävissä oleviin tuloihin köyhyyden lievittäjänä.

Zhangin ja Wangin (2009) arvion mukaan yli 40 % siirtotyöläisistä työllistyi teollisuuteen, 17 % vähittäiskauppaan, 12 % rakennuksille ja loput erityisesti palveluihin. Teollisuuden työvoimasta 65 % on siirtotyöläisiä ja palvelusektorillakin peräti 39 %. Voidaan sanoa, että siirtotyöläiset pyörittävät niin kaupunkien teollisuutta kuin palveluitakin. Kuitenkin nämä sektorit, ensin teollisuus ja myöhemmin palvelut, tyypillisesti reagoivat voimakkaimmin talouden taantumukseen. Työvoiman kysynnän supistuminen kohdentui voimakkaimmin siirtotyöläisiin, ei pelkästään siksi, että he työskentelivät suhdanneherkillä aloilla, vaan myös siksi, että heidän oikeuksistaan ja kohtelustaan ei suuremmin piitata. Niin kauan, kun maaseudulla on olemassa mittava työvoimareservi, ei työnantajien tarvitse juuri välittää yksittäisten työntekijöiden kohtelusta – tiukasta laista huolimatta.

Kuvio 2. Keskimääräiset käytettävissä olevat nimellistulot maalla ja kaupungeissa

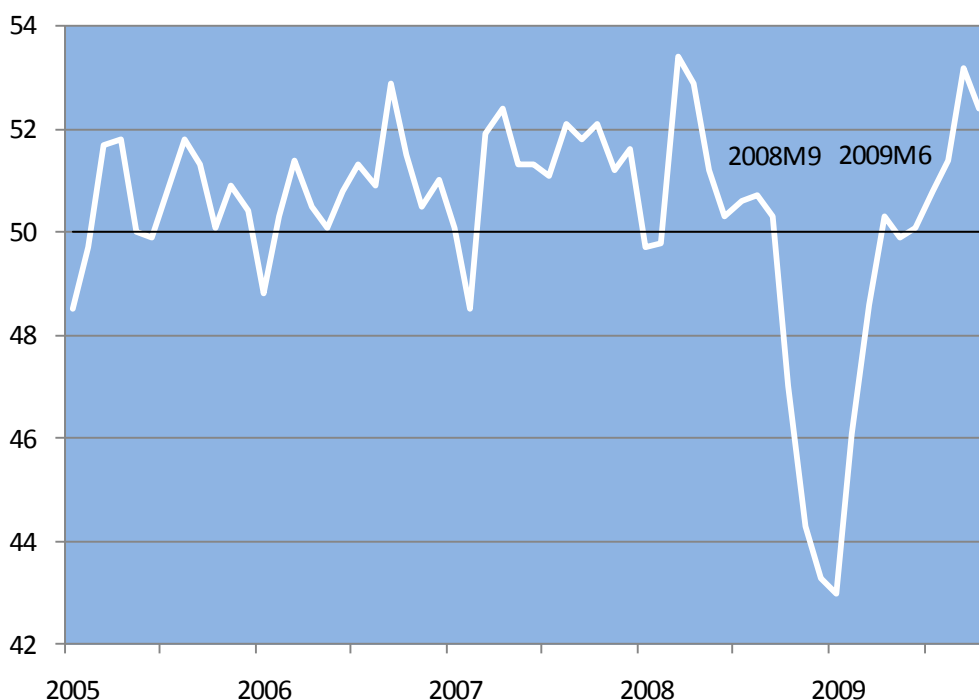
Lähde: CEIC

⁵ Tutkituista kaupunkilaisista suuri osa työllistyi valtiosektorille, mikä Kiinassa on palkkajohtaja, kun siirtotyöläiset puolestaan työllistyvät pelkästään yksityiselle sektorille.

Vuodenvaihteen synkkydestä uuteen nousuun?

Talouskriisi rantautui Kiinaan toden teolla viime vuoden lopulla. Vielä syyskuussa teollisuudessa oli aikomuksena palkata lisää työvoimaa, mutta kuukautta myöhemmin ääni kellossa muuttui. Palkkausaikeiden notkahdus seurasi nopeasti uusien tilauksien ja tuotannon notkahdusta. Synkimmillään teollisuuden työllisyystilanne oli vuodenvaihteessa, ja supistamispaineeat jatkuivat aina tämän vuoden toisen neljänneksen alkuun. Vahvemmin rekrytointiaikomukset alkoivat elpyä viime kesänä ja viime kuukausina teollisuus on viestinyt niin vahvistuvasta tilauskannastaan kuin aikeistaan palkata uutta väkeä. Hiipuuko teollisuuden veto joulun ja kiinalaisen uuden vuoden jälkeen, jää nähtäväksi.

Kuvio 3. Teollisuuden työllisyysnäköymät ostopäälliköiden mukaan (50-pisteen ylittävät luvut kertovat työllisyyden kehittyneen suotuisasti edelliseen kuuhun verrattuna)

Lähde: CEIC

Tilanteen ollessa pahimmillaan keväällä 2009 työttömien siirtotyöläisten määräksi arvioitiin 30 miljoonaa ja siirtotyöläisten kokonaismääräksi lähes 240 miljoonaa. Erään huhtikuussa julki tulleen kyselyn mukaan jopa 80 % vientiyrityksistä oli joutunut vähentämään työvoimaa kuluneen 6 kuukauden aikana ja kaikista yrityksistä peräti viidennes arvioi vielä joutuvansa vähentämään väkeä. Noin joka kolmannessa yrityksessä oli jouduttu leikkaamaan työntekijöiden bonuksia. Samaan aikaan tilastoitu työttömyys saavutti huippunsa: ensimmäisellä neljänneksellä työttömiä oli 9,2 miljoonaa, noin miljoona henkeä enemmän kuin ennen kriisin alkua.

Synkkenevä näköymä sai hallituksen reagoimaan nopeasti ja se ilmoitti erilaisista tuista ja verohelpotuksista mm. vientialoille. Lisäksi elvytyspaketti sisälsi runsaasti työllistäviä infrastruktuuriprojekteja, joiden piti auttaa erityisesti rakennuksilta työttömiksi jääneitä työntekijöitä. Samalla yritystoiminnan aloittamista luvattiin tukea ja aloittamisen byrokraatiaan luvattiin helpotuksia, joskin käytännössä muutosta ei ilmeisesti juuri tapahtunut. Yritykset puolestaan leikkasivat niin palkkoja kuin bonuksiakin ja osa niistä turvautui myös laittomiin

keinoihin ja jätti mm. palkkoja maksamatta. Työvoiman kysynnän supistumisen seurauksena siirtotyöläiset alkoivat palata kotiseuduilleen.

Siirtotyöläisten ohella toinen suhdanteille herkkä työvoimaerä on opiskelijat. Vuonna 2008 valmistuneista opiskelijoista vain noin 30 % oli saanut töitä. Huoli vastavalmistuneiden työttömyydestä kasvoi, sillä vuosikurssi 2009 oli pian valmistumassa. Heille hallitus sorvasi omia tukipakettejaan: aluehallinto lupasi työllistää 50000 vastavalmistunutta opetustehtäviin, armeijaan rekrytoituville luvattiin erilaisia etuuksia ja vastavalmistuneen opiskelijan rekrytoiva yritys oli oikeutettu erilaisiin verohelpotuksiin.

Vähitellen kriisin pohja ilmeisesti saavutettiin. Vaikka ensimmäisellä neljänneksellä uusia työpaikkoja syntyi 12 % vähemmän kuin vuotta aiemmin, kasvua vuoden 2008 viimeiseen neljännekseen oli 50 %. Toisen neljänneksen aikana alkoi myös mediassa radiohiljaisuus: työllisyydestä, palkoista tai siirtotyöläisten ongelmista ei enää juuri kirjoitettu. Nämä aiheet ovat nousseet uudelleen otsikoihin nyt syksyllä. Tämänhetkisten arvioiden mukaan kriisin myötä työpaikkansa olisi menettänyt noin 41 miljoonaa henkeä, joista noin puolet olisi edelleen vailla työtä. Virallinen työttömyys pysyttelee kuitenkin edelleen 9,2 miljoonassa! Pienetkin positiiviset uutiset on nyt nostettu otsikoihin: yritykset ovat alkaneet palkata uudelleen väkeä, moni siirtotyöläinen löysi työtä kotiseudultaan jne. Jopa työvoimapulan mahdollisuutta on väläytelty, mikä tosin tuntuu liioittelulta ottaen huomioon maaseudun valtava työvoimareservi ja kaupunkien ja maaseudun välinen tuloero. Tällä hetkellä teollisuus kuitenkin aikoo palkata lisää väkeä, joten jos kysyntä ei joulun jälkeen lopahda ovat Kiinan työmarkkinat palautumassa takaisin normaalitilaan.

Pitkän aikavälin näkymät

Kiinan työikäinen väestö kääntyy laskuun 2015-2020, joten työvoiman kasvu ei tulevaisuudessa enää toimi talouskasvun lähteenä. Sen sijaan Kiinan maatalous on teknologialtaan kaukana jäljessä länsimaiden tasoa, joten maatalouden teknillistyminen vapauttaa lisää käsiä teollisuuden palvelukseen. Eri arvioiden mukaan maataloudessa on vieläkin noin 100 miljoonan työntekijän reservi. Rakennemuutoksen seurauksena Kiinan työmarkkinat saavat nauttia suotuisasta dynamiikasta ainakin seuraavan kymmenen jopa kahdenkymmenen vuoden ajan. Sen jälkeen Kiinakin joutuu kohtaamaan ikääntymisen haasteet.

Väestön koulutustason vähittäinen nousu edistää kehittyneempien tuotantomenetelmien käyttöönottoa, mikä vähentää työvoiman tarvetta ja kasvattaa tuottavuutta. Samalla työvoiman koulutustason nousun myötä Kiina voi siirtyä tuottamaan korkeamman teknologian tuotteita ja pitkällä aikavälillä muuttua imitaattorista innovaattoriksi. Sitä ennen Kiinan on saatava lainsäädäntönsä, ja erityisesti lainvalvonta, kuntoon. Myös rakennemuutoksen tulee jatkua: vasta hiljan teollistuneen maan tulisi kehittää palvelusektoriaan ja vahvistaa laillista pienyrittäjyyttä palvelualoilla.

Lähteet

Zhang, Juwei ja Wang, Zhiyong (2009): Preparing rural migrant workers for new jobs amid crisis. China Economist, September-October 2009, p.36-43

Zhu, Nong ja Luo, Xubei (2008): The impact of remittances on rural poverty and inequality in China. World Bank Policy Research Working Paper 4637.

likka Korhonen

Kiinan pitkän aikavälin kasvupotentiaali

Taloussuudistusten alkamisen jälkeen Kiinan bruttokansantuotteen kasvu on ollut erittäin nopeaa. Onko mahdollista, että Kiinan talouskasvu jatkuu tulevaisuudessakin nopeana? Jos näin olisi, maailmantalouden painopiste siirtyisi väijäämättä kohti Kaakkois-Aasiaa. Samalla kiinalaisten elintason nousu muuttaisi koko yhteiskunnan rakennetta merkittävästi, ja esimerkiksi maataloustyöntekijöiden määrä vähenisi edelleen selvästi. Tässä kappaleessa käsitellään lyhyesti talouskasvuun vaikuttavia tekijöitä Kiinassa. Lisäksi lopussa esitetään joitakin esimerkinomaisia laskelmia siitä, miten Kiinan nopeana jatkuva kasvu voisi muuttaa maailmantalouden rakennetta.

Talouskasvun edellytykset

Taloustieteellisessä kirjallisuudessa on tehty paljon sekä teoreettista että empiiristä tutkimusta taloudellisen kasvun syistä. Vaikka taloudelliseen kasvuun vaikuttavien seikkojen lista vaihtelee hieman tutkimuksesta toiseen, lähes kaikki aihetta käsittelevät tutkimukset ovat yhtä mieltä siitä, että taloudellista kasvua edistävät investoinnit sekä fyysiseen että henkiseen pääomaan. Kun fyysisen pääoman määrä ja laatu lisääntyvät⁶, sama työntekijämäärä pystyy tuottamaan enemmän. Ja kun työntekijöiden koulutus- ja kokemustaso nousee, he ovat tehokkaampia, so. pystyvät tuottamaan enemmän. Jos maan elintaso (jota useimmiten mitataan henkeä kohden lasketulla bruttokansantuotteella) on lisäksi alhainen, sen on helpompi kasvaa nopeasti. Taloudellista kasvua koskevassa kirjallisuudessa tätä kutsutaan konvergenssiksi. Alhaisen elintason ja tuottavuuden maalla on yllin kyllin tilaisuuksia ottaa opiksi muilta. Oppiminen ja matkiminen koskevat sekä tuotantotekniikkaa että tuotannon järjestämistä edesauttavia instituutioita. Kun talouden tuottavuus on korkea, tällaisia "helppoja" tapoja nostaa tuotannon tasoa on jäljellä vähemmän ja vähemmän, ja talouden kasvuvauhdin voidaan olettaa hidastuvan.

Jos kestävä talouskasvun saavuttamiseen riittäisi ainoastaan suhteellinen köyhyys ja riittävät investoinnit sekä fyysiseen että henkiseen tuotantopääomaan, maailmassa olisi varmaankin paljon enemmän varakkaita valtioita. Tuottaviin investointeihin vaikuttavat kuitenkin hyvin monet tekijät, ja esimerkiksi julkinen valta voi sekä edistää että haitata investointeja. Taloustieteellisessä tutkimuksessa on havaittu muun muassa, että liiketoimintaympäristö ja sen vakaus vaikuttavat hyvin paljon investointien tasoon ja niiden tehokkuuteen. Sellainen juridinen ympäristö, jossa tehtyjä sopimuksia kunnioitetaan ja valtio valvoo tätä, on todennäköisesti otollisempi investoinneille sekä fyysiseen että henkiseen pääomaan kuin ympäristö, josta nämä piirteet puuttuvat. Investoinneista toivotaan saatavan taloudellista hyötyä, ja investoijan on helpompi varmistua tuotostaan, mikäli juridinen järjestelmä estää yritykset ottaa se häneltä väkisin. Myös monet muut tekijät voivat vaikuttaa investointihalukkuuteen. Laajasti käsitettynä talouden vakaus edistää varmasti myös investointeja vähentämällä tulevaisuuteen kohdistuvaa epävarmuutta. Esimerkiksi korkean ja vaihtelevan inflaation on havaittu vähentävän investointeja ja talouskasvua ylipäänsä.

⁶ Syyn ja seurauksen suhde ei tietenkään ole aina yksiselitteinen. Investoinnit saattavat lisääntyä siksi, että yritykset investoivat kasvun ollessa korkea.

Kiinan kasvutekijät

Koska Kiinan talous on kasvanut viime vuosina hyvin nopeasti, lienee selvää, että talouden perusasiat ovat olleet ainakin jonkinlaisessa kunnossa. Kiinassa säästämisaste on perinteisesti ollut korkea, ja tämä on johtanut myös korkeaan investointiasteeseen. On mielenkiintoista havaita, että korkeasta investointiasteesta huolimatta Kiinalla on viime vuosina ollut myös vaihtotaseen ylijäämä; perinteisestihän suurten investointien katsotaan usein merkitsevän vaihtotaseen alijäämää. Vuosina 1978–2008 Kiinan keskimääräinen investointiaste on ollut 33 % bruttokansantuotteesta, mikä on kansainvälisestikin varsin korkea luku. Tällä vuosikymmenellä investointiaste on noussut jopa yli neljäänkymmeneen prosenttiin. Tällä perusteella ei ole hämmästyttävää, että Kiinan talous on kasvanut nopeasti.

Kiinan kasvu ei ole kuitenkaan perustunut pelkästään pääomakannan kasvattamiseen. Myös talouden tehokkuus on noussut. OECD:n tuoreiden arvioiden mukaan Kiinan kokonaistuottavuus (total factor productivity) on noussut 1990-2008 keskimäärin neljä prosenttia vuodessa, mikä merkitsee erittäin nopeaa kasvua. Kiinassa tuottavuuden kasvua on ylläpitänyt mm. se, että väkeä on siirtynyt pois suhteellisen tehottomasta maanviljelystä teollisuuden ja palveluiden pariin, joissa arvonlisä tehtyä työtuntia kohden on selvästi korkeampi. Tätä työvoimaan siirtymistä korkeamman tuottavuuden työtehtäviin on edesauttanut kiinalaisten suhteellisen korkea koulutustaso. Lähes kaikki aikuiset osaavat lukea, ja peruskoulutukseen osallistuvat nykyisin käytännössä kaikki lapset. Toisen ja kolmannen asteen opintoihin osallistuvien osuus on noussut viime vuosikymmeninä selvästi, ja tällä hetkellä lähes 80 % kiinalaisista nuorista suorittaa toisen asteen tutkinnon. Muiden keskituloisten maiden (ja myös koko maailman) keskiarvo on noin 65 %.

Kiinassa liiketoimintaympäristö ei ole ollut eikä ole välttämättä erityisen hyvä, ja esimerkiksi korruptio on hyvin yleistä. Transparency Internationalin mukaan Kiina on hieman keskimääräistä maailman maata vähemmän korruptoitunut, ja korruption katsotaan olevan samaa tasoa kuin esimerkiksi Bulgariassa, Romaniassa ja Meksikossa. Mutta useimpiin Länsi-Euroopan maihin verrattuna Kiina on varsin korruptoitunut. Maailmanpankki tarkastelee eri maiden liiketoimintaympäristöjä vuosittain erilaisten objektiivisten mittareiden⁷ perusteella, ja näissä tutkimuksissa Kiina on itse asiassa keskimääräistä maata hankalampi paikka tehdä bisnestä. On kuitenkin selvää, että Kiinan toimintaympäristö on ollut tähän mennessä riittävän hyvä tarpeeksi monelle yritykselle. Kasvun siirtyessä enemmän ja enemmän kohti korkean teknologian aloja esimerkiksi patenttien suojeleminen ja rahoituksen välittyminen kasvuyrityksille saattavat muodostua kasvua rajoittaviksi tekijöiksi.

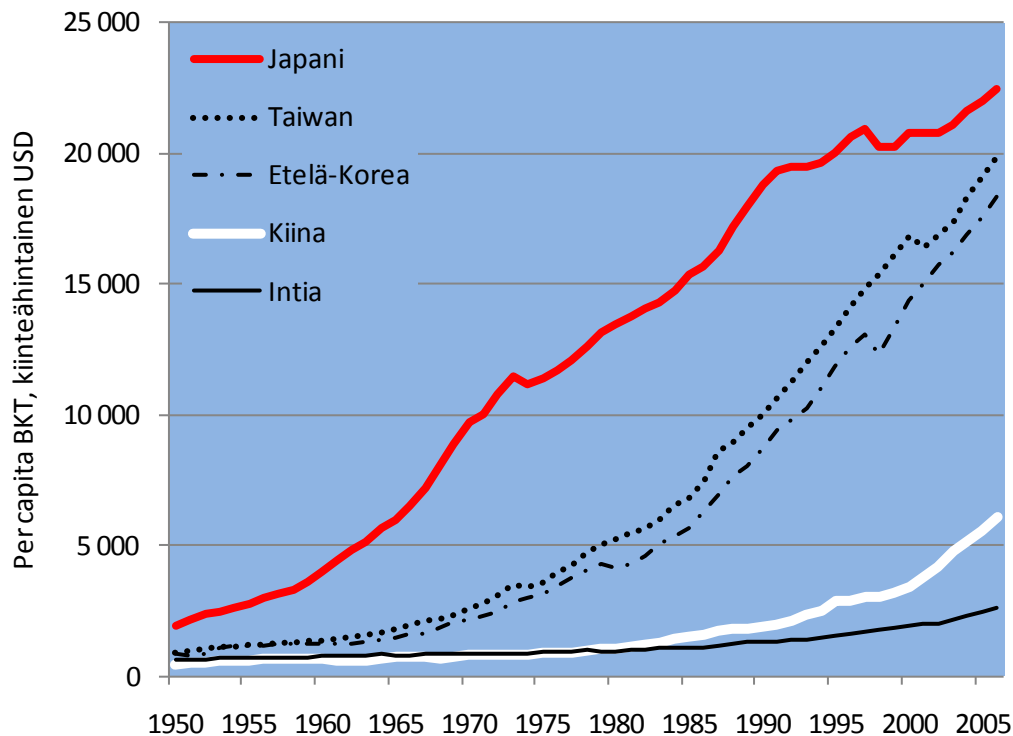
Kiinan talouden kasvu tulevana vuosikymmeninä

Vaikka Kiinan kasvu hidastuisikin viimeisen vuosikymmenen aikana koetusta, maailmantalouden painopiste siirtyy enemmän ja enemmän kohti Kaakkois-Aasiaa. On mielenkiintoista havaita, että samalla maantieteellisellä alueella on myös aiempina vuosikymmeninä tapahtunut maiden elintason lähes hyppäyksen tapaisia nousuja. Vaikka Japanin, Etelä-Korean ja Taiwanin kasvukokemusta ei voida suoraan siirtää Kiinaan, myös näissä maissa väestön siirtyminen maataloudesta ensin teollisuuteen ja sitten enenevässä määrin palvelusektorille johti henkeä kohden lasketun kansantuotteen kasvuun. Elintason noustessa maiden painoarvo maailmantaloudessa tietenkin myös kasvoi. Kiinan ja Intian per capita BKT:ien vertailu on mielenkiintoista. Kiinan talousuudistusten alkuun saakka ne kehittyivät hyvin samankaltaisesti, mutta talousuudistusten alku 1978 johti lähes välittömästi nopeampaan kasvuun Kiinassa. Kuluva vuosikymmenen aikana

⁷ Esimerkiksi yrityksen rekisteröintiin kuuluva aika ja rekisteröinnin hinta.

kasvu on kiihtynyt, ja nyt lähes pelkkä korkoa korolle -efekti lisää Kiinan etumatkaa Intiaan nähden (kuvio 1).

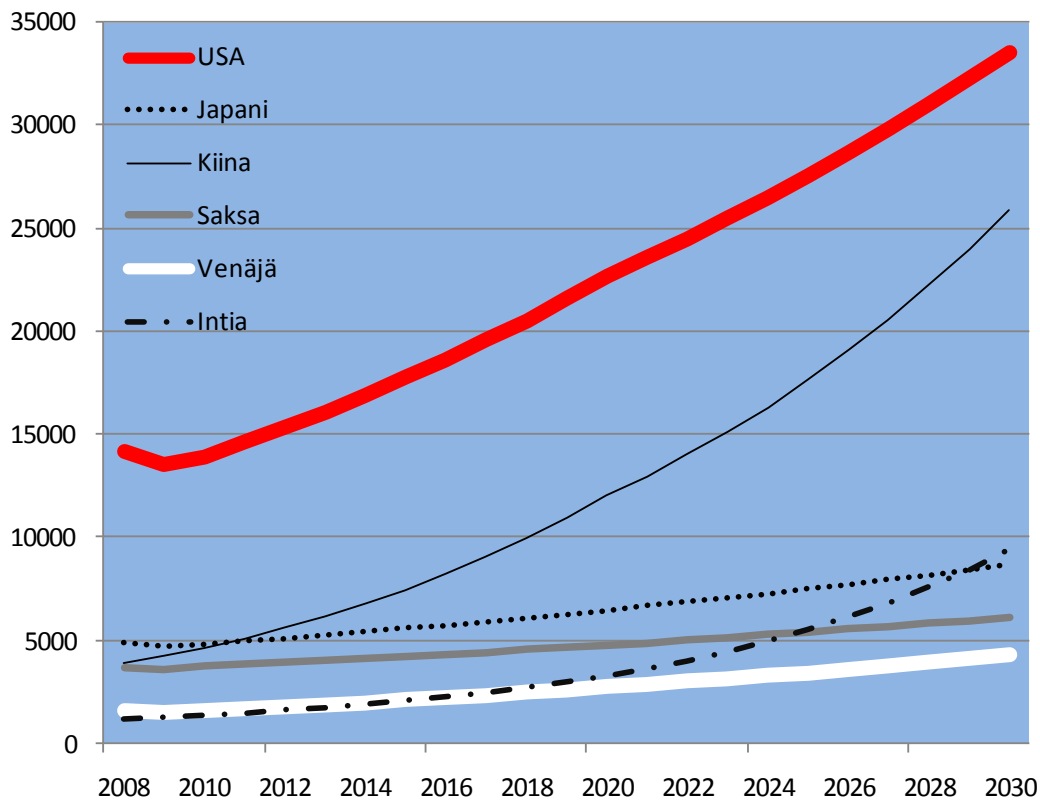
Kuvio 1. Kaakkois-Aasian maiden per capita BKT

Lähde: Maddison (2009), <http://www.ggdc.net/Maddison/>

Mikäli Kiinan kansantalouden perustekijät pysyvät suurin piirtein sen kaltaisina kuin ne nyt ovat, maan talouskasvun voidaan olettaa jatkuvan suhteellisen nopeana myös tulevina vuosina. Koska keskimääräinen kasvu on tällä vuosikymmenellä ollut noin yhdeksän prosenttia, lienee realistista olettaa, että kasvu kuitenkin hidastuu jonkin verran. Kiina on käyttänyt hyväkseen merkittävän osan helpoista tavoista tehostaa talouden toimintaa, ja tulevaisuudessa kasvun aikaansaaminen tulee olemaan aina hieman vaikeampaa. Mutta selvästi hitaampikin per capita BKT:n kasvu riittää nostamaan kiinalaisten elintasoja, ja myös Kiinan osuus maailmantaloudesta nousee samalla. Jos esimerkiksi henkeä kohden laskettu bruttokansantuote kasvaa vuodessa neljä prosenttia, elintaso kaksinkertaistuu 18 vuodessa. Kansantalouden tasolla Kiinan painoarvon kasvua nostaa vielä reaalisena valuuttakurssin lähes vääjäämätön vahvistuminen elintason noustessa. Kuviossa 2 on hahmoteltu skenaariota, jossa Kiinan reaali-BKT-kasvu on aluksi kahdeksan prosenttia, mutta tippuu asteittain kuuteen. Samaan aikaan juan vahvistuu reaalisesti kaksi prosenttia vuodessa, mikä nostaa dollareissa mitattua bruttokansantuotetta. Jos esimerkiksi Yhdysvallat, Japani ja Saksa kasvavat tulevina vuosina kuten tähänkin asti, Kiina on jo vuonna 2012 maailman toiseksi suurin talous. Vuoteen 2030 mennessä se ei ota Yhdysvaltoja kiinni, mutta olisi jo noin kolme neljäsosaa USAn taloudesta. Samaan aikaan myös Intian painoarvo maailmantaloudessa olisi jo selvässä kasvussa.

Kuvio 2. Bruttokansantuote miljardeissa Yhdysvaltain dollareissa (hintojen muutoksista puhdistettuna)

Lähde: Maailmanpankki ja omat laskelmat

Mikäli yllä hahmotellut kehityskulut toteutuvat edes suunnilleen, Kiinan taloudellisen painoarvon lisääntyminen vaikuttaa koko maailmantalouden rakenteisiin seuraavina vuosikymmeninä. Samalla kiinalaisten elintason kasvu merkitsee köyhyyden jo nyt nähdyn erittäin huomattavan laskun jatkumista.

- 2005 No 1 Tuuli Koivu: The challenge of choosing an optimal exchange rate regime for China
 No 2 Jouko Rautava: Is India emerging as a global economic powerhouse equal to China?
 No 3 Pekka Sutela: EU, Russia, and Common Economic Space
 No 4 Barbara Bils: What determines regional inequality in China? –A survey of the literature and official data
 No 5 Laura Solanko and Merja Tekoniemi: To recentralise or decentralise – some recent trends in Russian fiscal federalism
 No 6 Pekka Sutela: Did Putin's reforms catapult Russia into durable growth?
 No 7 Pekka Sutela: Finnish trade with the USSR: Why was it different?
 No 8 Anna Mahlamäki, Laura Solanko, Merja Tekoniemi ja Simon-Erik Ollus: Venäjän keskeiset tuotannonalat 2000-luvulla – sektorikatsaus
 No 9 Katrin Robeck: Russia's Gas Business – Facts, Challenges and the Road to Reform
 No 10 Simon-Erik Ollus ja Heli Pyykkö: Suomen ja Venäjän taloussuhteiden viimeaikainen kehitys
 No 11 Tiina Saajasto: Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen Internet-sivujen käyttäjäkysely 2005
 No 12 Anna Mahlamäki: Katsaus Venäjän pankkisektoriin
 No 13 Tiina Saajasto: BOFIT web site user survey 2005
- 2006 No 1 Tuuli Koivu ja Tapio Korhonen: Kiinan valuuttapolitiikka ja maailman rahoitusepätasapainot
 No 2 Tuuli Juurikkala, Vesa Korhonen, Simon-Erik Ollus, Pekka Sutela ja Merja Tekoniemi: Kestääkö Venäjän kasvu? – Seminaarijulkaisu: BOFIT Venäjä-tietoisku 8.5.2006
 No 3 Aaron Mehrotra: India's recent macroeconomic developments
 No 4 Tuuli Juurikkala and Simon-Erik Ollus: Russian energy sector – prospects and implications for Russian growth, Economic policy and energy supply
 No 5 Merja Tekoniemi: Venäjän aluepolitiikan uudet tuulet – esimerkkinä Murmanskin alue
 No 6 Sanna Kurronen: Russian electricity sector – reform and prospects
- 2007 No 1 Simon-Erik Ollus and Heli Simola: Russia's true imports?
 No 2 Simon-Erik Ollus and Stephan Barisitz: The Russian Non-Fuel Sector: Signs of Dutch Disease? Evidence from EU-25 Import Competition
 No 3 Heli Simola: Russia getting closer to WTO membership – what are the practical implications?
 No 4 Laura Solanko: Vaurastuva ja ikääntyvä jättiläinen – katsaus Venäjän julkiseen sektoriin
 No 5 Simon-Erik Ollus and Heli Simola: Finnish re-exports to Russia
 No 6 Seija Lainela, Simon-Erik Ollus, Jouko Rautava, Heli Simola, Pekka Sutela ja Merja Tekoniemi: Venäjän kasvun uudet ehdot
 No 7 Seija Lainela, Simon-Erik Ollus, Jouko Rautava, Heli Simola, Pekka Sutela ja Merja Tekoniemi: New conditions for growth in Russia
 No 8 Meri Kulmala ja Merja Tekoniemi: Paikallishallinnon reformi vahvistaa keskushallinnon valtaa Venäjällä – paikalliset taloudelliset kannustimet vähäiset
 No 9 Simon-Erik Ollus, Heli Simola ja Merja Tekoniemi: Venäjän aluepolitiikka 2000-luvulla - mitä uusi alueluokitus merkitsee
 No 10 Riikka Nuutilainen: Peilitilastojen antama kuva Venäjän todellisesta tuonnista
- 2008 No 1 Juuso Kaaresvirta and Tuuli Koivu: China's inflationary pressures and their impact on inflation in euro area
 No 2 Seija Lainela, Simon-Erik Ollus, Heli Simola ja Pekka Sutela: Venäjä vuoteen 2010 – Katsaus Venäjän talouden lähivuosien haasteisiin
 No 3 Laura Solanko ja Simon-Erik Ollus: Paljonko kaasua Venäjä pystyy viemään?
 No 4 Iikka Korhonen ja Laura Solanko: Kazakstanin ulkomaiselle lainanotolle rakentunut kasvu hiipuu
 No 5 Iikka Korhonen, Seija Lainela, Heli Simola, Laura Solanko ja Pekka Sutela: Medvedevin kauden haasteet
 No 6 Iikka Korhonen, Seija Lainela, Heli Simola, Laura Solanko and Pekka Sutela: The challenges of the Medvedev era
 No 7 Heli Simola ja Simon-Erik Ollus: Suomen Venäjän-kaupan yritysrakenne
 No 8 Juuso Kaaresvirta, Tuuli Koivu, Mikael Mattlin, Aaron Mehrotra, Jouko Rautava ja Pekka Sutela: Katsaus Kiinan talouteen
- 2009 No 1 Mika Erkkilä, Heli Simola ja Laura Solanko: Venäjän sähkösektorin uudistus
 No 2 BOFIT Venäjä-ryhmä: Venäjä ja kansainvälinen rahoituskriisi
 No 3 Richard Connolly: Financial vulnerabilities in Emerging Europe: An overview
 No 4 Iikka Korhonen, Jouko Rautava, Heli Simola, Laura Solanko ja Pekka Sutela: Venäjä kriisin kourissa
 No 5 Judith Dean, K.C. Fung and Zhi Wang: Vertical specialization in Chinese trade
 No 6 Yuri V. Simachev, Andrei A. Yakovlev, Boris V. Kuznetsov, Michael Y. Gorst, Aleksandr V. Daniltsev, Michael N. Kuzzyk, Sergey N. Smirnov: Assessment of policy measures to support Russia's real economy
 No 7 Heli Simola: Suomen ja Venäjän väliset investoinnit
 No 8 Zuzana Fungáčová and Laura Solanko: Has banks' financial intermediation improved in Russia?
 No 9 Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen, Mikael Mattlin, Aaron Mehrotra, Jenni Pääkkönen ja Jouko Rautava: Katsaus Kiinan talouteen – BOFIT tietoisku 2009